

Yayın Geliş Tarihi: 18.10.2022
Yayına Kabul Tarihi: 02.12.2022
Online Yayın Tarihi: 28.12.2022
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1191001>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 24, Özel Sayı, Yıl: 2022, Sayfa: 1-41
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

AB’NİN ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASINDA BÜTÜNLEŞMESİNE YÖNELİK FARKLI YAKLAŞIMLAR VE PESCO KAPSAMINDA TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

*Senem NARİN**

Öz

Uluslararası bir örgüt olarak AB, çoğu zaman birbiri ile çelişen ve çatışan çıkarları olan üye devletlerin iradelerinin toplamından oluşmaktadır. Realist perspektiften, uluslararası bir örgütün üye devletlere yaptırım uygulayacak otorite ve özerkliğe sahip olması da beklenmemektedir. Ancak yine de üye devletlerin zaman zaman, dış politika çıkarlarına uygun olan en yüksek ortak paydada birleşmesi durumunda, AB de güvenlik ve savunma alanında çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeler aracılığıyla küresel bir güvenlik aktörü gibi roller üstlenebilmektedir. Bugüne kadar özellikle büyük ve güçlü üye devletlerin Avrupalı ve Atlantikçi olmak üzere iki farklı görüş etrafında Birliği yönlendirmesiyle ağır aksak ve bürokratik bir dev olarak ilerleyen AB, son yıllarda güncel güvenlik krizlerinin de etkisiyle daha somut adımlar atmayı gerektiren yeni oluşum ve belgelere imza atmıştır. Stratejik özerkliğe sahip ve kapasitesi kendini savunmaya yeten küresel bir aktör olma iddiasını ortaya koyan Birlik, Avrupalı-Atlantikçi ikilemini aşabilmek için “farklılaştırılmış işbirliği modeli” olarak adlandırılan yeni bir bütünleşme çabasına girmiştir. Mart 2022’de kabul edilen Stratejik Pusula Belgesi ve Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği (PESCO) projeleri de AB’nin bu çabasını gösteren önemli girişimler olmuşlardır. PESCO projelerine üçüncü tarafların da katılımının mümkün hale gelmesi, özellikle NATO bağlamında Avrupa ülkeleri ile müttefik olan Türkiye için yeni bir pencerenin açılmasına neden olmuştur. Avrupa savunmasında özellikle Atlantikçi bütünleşme modeli bakımından kritik bir öneme sahip

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Narin, S. (2022). AB’nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasında Bütünleşmesine Yönelik Farklı Yaklaşımlar ve PESCO Kapsamında Türkiye-AB ilişkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, “Sürdürülebilirlik ve Toplumsal Dönüşüm” Özel Sayısı, 1-41.

İlgili çalışma 22-24 Haziran 2022 tarihlerinde gerçekleştirilen Dokuz Eylül Üniversitesi ev sahipliğinde, Sosyal Bilimler Enstitüsü Koordinatörlüğünde düzenlenen “Sürdürülebilirlik ve Toplumsal Dönüşüm” temalı I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi’nde sunulmuş olan tebliğ esas alınarak hazırlanmıştır. Bu çalışma için etik kurul iznine ihtiyaç duyulmamıştır.

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, ORCID: 0000-0002-7168-9955, senemotken@gmail.com.

olan ve bugüne kadar AB ile ilişkilerinde çıkarları çatışan Türkiye'nin bu işbirliği sürecinde alacağı roller hem Avrupa'nın hem de ülkemizin güvenlik çıkarları bakımından büyük önem taşıyacaktır. Bu nedenle çalışmada öncelikle AB'nin güvenlik ve savunma alanında bütünleşmesine yönelik Avrupalı ve Atlantikçi yaklaşım farklılıkları ve bu yaklaşım farklılıklarını aşmak için geliştirilen farklılaştırılmış işbirliği modeli açıklanmıştır. 15 Kasım 2022'de AB Konseyi'nin Birleşik Krallık'ı PESCO'nun askeri hareketlilik projesine davet etmesiyle güncelliğini koruyan ve Atlantikçi bütünleşme modeline daha çok yaklaşan PESCO ile vücut bulmuş bu işbirliği modelinde AB-Türkiye ilişkilerinin mevcut durumu incelenmiştir. Sonuç olarak da AB'nin Stratejik Pusula belgesi bağlamında AB-Türkiye ilişkilerinin geleceği hakkında birtakım çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: PESCO, Stratejik Pusula, AB-Türkiye İlişkileri, Uluslararası Güvenlik.

DIFFERENT APPROACHES TO EU INTEGRATION ON THE COMMON SECURITY AND DEFENSE POLICY AND TURKEY-EU RELATIONS WITHIN THE SCOPE OF PESCO

Abstract

As a supranational organization, the EU is often the sum of the will of member states with conflicting and conflicting interests. In the view of realism, an international organization is not expected to have the authority and autonomy to impose sanctions on member states. However, if the member states unite on the highest common denominator in accordance with their foreign policy interests from time to time, the EU can also assume roles as a global security actor through various legal and institutional arrangements in the field of security and defense. The EU, which has progressed as a sluggish and bureaucratic giant with the guidance of the Union around two different views, especially the Europeanist and Atlanticist member states of the big and powerful member states, has signed new formations and documents that require more concrete steps in recent years, with the influence of the current security crises. Claiming to be a global actor with strategic autonomy and capacity to defend itself, the Union has embarked on a new integration effort called the "differentiated integration model" in order to overcome the Europeanist-Atlanticist dilemma. The Strategic Compass adopted in March 2022 and the Permanent Structured Cooperation (PESCO) projects have also been important initiatives that demonstrate this effort of the EU. The fact that the participation of third parties in PESCO projects has become possible has opened a new window for Turkey, which is an ally with European countries, especially in the context of NATO. The roles that Turkey will take in this cooperation process, which has a critical importance in European defense especially in terms of the Atlanticist integration model and whose interests conflict with the EU, will be of great importance for the security interests of both Europe and our country. For this reason, in the study, first of all, the differences in the Europeanist and Atlanticist approaches towards the integration of the EU in the field of security and defense and the differentiated integration model developed to overcome these differences of approach are explained. The current situation of EU-Turkey relations has been examined in this

integration model, which has been embodied with PESCO, which is up-to-date and closer to the Atlanticist integration model, when the EU Council invited the United Kingdom to PESCO's military mobility project on 15 November 2022. As a result, some inferences were made about the future of EU-Turkey relations in the context of the EU's Strategic Compass.

Keywords: *PESCO, Strategic Compass, EU and Turkey Relations, International Security.*

GİRİŞ

AB, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel sistemin çok taraflı bir yapıya doğru hızla dönüşmesi sonucunda gündem belirleyici bir aktör olarak varlığını ve etkinliğini sürdürebilmek için önemli birçok girişimde bulunmuştur. Lizbon Antlaşması ile ortak güvenlik ve savunma politikalarında daha fazla bütünleşme çabalarını yasal ve kurumsal düzeyde geliştirmeye başlayan AB, günümüzde stratejik özerklik arayışına devam etmekte, savunma kapasitesinin yetersizliğini küresel bir güvenlik aktörü olarak aşmaya çalışmaktadır.

AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikaları konusundaki ağır aksak gelişimi, Birliği oluşturan üye devletlerin birbirinden farklı ulusal çıkarlarını tek bir hedefe yönlendirmenin oldukça güç olmasına bağlanmaktadır. Literatürde özellikle üye ülkelerin bu farklı yaklaşımları Atlantikçi ve Avrupacı olmak üzere iki temel eğilimde sınıflandırılmıştır. Atlantikçi AB üye devletleri NATO ile daha güçlü ve derin bağlar olmadan AB'nin güçlü bir savunmaya sahip olmayacağını savunurken, Avrupacı yaklaşımı savunan üye devletler, Birliğin gerektiğinde ve özellikle ABD ile çatıştığı durumlarda kendi özgün çıkarlarına odaklanabildiği bir savunma politikasını tercih etmektedirler. Özellikle realist yaklaşımı savunanlar, Almanya ve Fransa arasındaki görüş ayrılıklarına dayanan bu çıkar çatışmalarından dolayı AB'nin tüm üyelerinin aynı çıkarlar etrafında birleştiği ortak bir AB savunma politikasının ortaya koyulsa bile bunun uzun ömürlü olmayacağını ileri sürmektedirler (Hoffman, 1965, ss. 85-101; Keohane & Nye, 2011, s. 19; Moravcsik, 1991, ss. 19-56; Calleo, 2001; Rynning, 2011, s. 29; Schimmelfennig & Sedelmeier, 2002, s. 509). Bu nedenle de özellikle ortak güvenlik ve savunma politikaları bakımından AB'nin bürokratik bir dev olarak ağır adımlarla ilerlediği; ancak somut adımlar atma konusunda hayati bir gereklilik olduğu durumlarda ve daha çok Atlantikçi üye devletlerin başı çekmesiyle yeni oluşumlara yol açabilecek belgelere imza atılabildiği söylenmektedir.

Son zamanlarda özellikle NATO'nun genişlemesine karşılık Rusya'nın daha sert bir dış politika izlemeye başlaması, Kırım'ı ilhak etmesi, Ukrayna'ya savaş açması, Birleşik Krallık'ın Brexit ile AB'den çıkması, ABD ve NATO'nun Avrasya bölgesine ve enerji kaynaklarına yönelik politikalara daha çok önem vermesi ve yine ABD'nin savunma harcamalarındaki yük dağılımı bakımından AB'yi eleştirmesi gibi etkenler AB'yi ortak savunma konusunda daha ciddi ve

somut önlemler almaya itmiştir. PESCO projeleri de bu somut adımlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Üye devletlerin uzman oldukları alanlarda, tercih ettikleri ülkelerle işbirliği yapmasına olanak sağlayan bu projeler aracılığı ile AB'nin diğer politika alanlarına göre ağır aksak ilerleyen ortak savunma alanında daha somut kazanımlar ortaya koyabilmesi beklenmektedir. Bu projelere AB üyesi dışında üçüncü tarafların da katılabilmesi yönünde düzenlemeler getirilmesi, Birliğin küresel sistemde çok taraflılığa uyum sağlama çabasının bir göstergesi olurken aynı zamanda AB-Türkiye ve NATO ilişkileri bakımından yeni bir dönemin de başlangıcı sayılabilir.

PESCO, ortak güvenlik ve savunma politikalarının ve küresel güvenlik aktörlüğünün gelişiminde daha çok AB'nin strateji belgeleri ile somutlaşan Avrupalı ve Atlantikçi bütünleşme modellerinden, farklılaştırılmış işbirliği adı verilen bütünleşme modeline geçişi temsil etmektedir. Realist kuramın temel varsayımları çerçevesinde AB'nin, üye devletlerin farklı çıkarların peşinde koşmaları nedeniyle ve özellikle güvenlik ve savunma alanı devletlerin egemen olma unsurları ile doğrudan bağlantılı olduğu için bu alanlarda stratejik özerkliğe sahip bir aktör olarak nitelendirilebilmesi oldukça güçtür. Ancak günümüzde AB'nin kendisini tehdit eden yapısal koşullar karşısında güvenlik ve savunma alanında ciddi adımlar atması gerektiği için kendi içindeki Avrupalı-Atlantikçi ikilemleri bu yeni bütünleşme modeli ile aşmaya çalıştığı görülmektedir.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu; AB'nin, savunma kapasitesindeki yetersizlikleri ve NATO ile derin ortaklıkları dikkate alındığında, PESCO projeleri çerçevesinde Türkiye ile ortaklık kurmasının ve bu alandaki ilişkilerini geliştirmesinin mümkün olup olmadığıdır. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümlerinde AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikasında attığı adımlar ve bu adımların arkasındaki itici güçler ele alınmıştır. Bu alanda elde edilen veriler AB'nin küresel güvenlik strateji belgelerinden, resmi anlaşmalardan ve ortak tebliğlerden yararlanılarak ortaya koyulmuştur. Daha sonra AB'yi PESCO sürecine iten koşullar ve etkenler üzerinde durularak PESCO'nun kurumsal ve hukuki yapısı incelenmiştir.

Çalışmanın izleyen bölümünde AB Konseyi kararlarından ve Avrupa Birliği Kurucu Antlaşması ile bu antlaşmaya ek protokollerden yararlanılarak PESCO'nun gelişim süreci değerlendirilmiştir. Bugüne kadar PESCO kapsamında yedi tematik alanda toplam 60 projenin kabul edildiği tespit edildikten sonra Türkiye'nin de başvurusu dikkate alınarak bu projelerden Askeri Hareketlilik projesine odaklanılmıştır. Projeye katılan devletler ve projenin AB'nin ortak savunması bakımından önemi belirtildikten sonra da Türkiye'nin projeye neden ve hangi koşullarda başvurduğu incelenmiştir. AB'nin Türkiye'nin başvurusuna ne

şekilde tepki verdiği ortaya koyulduktan sonra sonuç bölümünde de genel değerlendirmeler yapılarak bir takım önerilerde bulunulmuştur.

AB'NİN ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASINDA YENİ YAKLAŞIMLAR

Avrupacı ve Atlantikçi Bütünleşme Modelinden Farklılaştırılmış İşbirliği Modeline

Uluslararası bir örgüt olarak AB, kendini oluşturan üye devletlerin iradesinin toplamından oluşmaktadır. Realist perspektiften uluslararası örgütlerin, özellikle ulusal çıkarları yakından ilgilendiren güvenlik ve savunma alanlarında kendisini oluşturan üye devletlerin iradesinin üstünde karar alma ve yaptırım uygulaması, kısacası otonom bir küresel güvenlik aktörü olarak hareket etmesi beklenmemektedir (Mearsheimer, 1994-1995, s. 10). Ancak literatürde yapısal koşulların etkisi ile üye devletlerin zaman zaman sınırlı da olsa ortak çıkarlar etrafında ve en büyük ortak paydada birleşebildiği ortaya koyulmuştur. Bu durumu realizm kuramının AB bütünleşmesine uyarlandığı bir çalışmada açıklayan Moravcsik, AB'nin Avrupa Tek Senedi'ni hayata geçirebildiği süreci örnek göstererek açıklamış ve bu durumun istisna olduğunu ortaya koyarak AB bütünleşmesine liberal hükümetlerarasıcılık yaklaşımını geliştirmiştir (Moravcsik, 1991, ss. 19-56).

Burada özellikle vurgulanması gereken şey, dış politikada karar alıcıların iç politika önceliklerine göre hareket ettikleri ve bu durumda da güçlü devletlerin çıkarlarının örtüştüğü durumlarda AB bütünleşmesinin ivme kazanabildiğidir. Bu da çoğu zaman AB içindeki büyük ve güçlü Atlantikçi üye devletlerin AB bütünleşmesinin lokomotif olması sonucunu doğurmuştur. Amerikalı realist Robert Kagan, AB'nin sert güç unsurlarıyla değil, askeri gücü reddederek bütünleştiğini ve AB'nin sert güç unsurları olmadan küresel bir aktör olarak kabul edilemeyeceğini öne sürmüştür. Bu da AB güvenliğinin ABD ve NATO şemsiyesi altında sağlanması yönünde genel bir eğilimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Kagan, 2003, s. 53-59). Dolayısıyla Atlantikçi bütünleşme modelinde AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikasının amacı, Atlantik ittifakının çıkarları doğrultusunda ve bu çıkarlara zarar verebilecek her türlü oluşum ve girişimin karşısında durarak ABD'yi bölge savunmasına dahil etmektir. Hatta NATO'nun Batı Avrupa'nın kendi bölgesel güvenlik dinamiklerini baskılayarak Atlantikçi bir çizgide ilerlemeye zorlamanın bir aracı olduğu da söylenmiştir (Buzan, 1991, s. 181).

Avrupacı bütünleşme modeli ise yapısal realist kuramın temel varsayımları ile bağdaştırılan ve AB'yi ABD hegemonyasını baskılayan daha otonom bir aktör olarak gören yaklaşımları ifade etmektedir. Buna göre AB, sivil güç unsurlarıyla

baskın olan, barışçıl, çok taraflı ve idealist söylemleri destekleyen bir küresel güvenlik aktörü olmalıdır, sert güç unsurları bakımından ise NATO'ya bağımlılığını azaltmalıdır. Dolayısıyla Avrupacı bütünleşme modeli, ortak güvenlik ve savunma politikalarında AB'nin daha özerk ve ABD ile NATO'dan mümkün olduğunca bağımsız hareket etmesinin gerekli olduğunu öngörmektedir (Oswald, 2006, s. 27). Avrupacı bütünleşme modelini savunanlar da kendi aralarında AB'nin askeri güce gereksinimi olup olmadığı konusunda görüş ayrılıklarına düşmüşlerdir. Örneğin Duchene, AB'nin ortak dış ve güvenlik politikasında askeri güce gereksinimi olmadığını; AB'nin gücünü ticaret, yatırım, çeşitli teşvikler gibi yumuşak güç unsurlardan alan sivil bir küresel aktör olduğunu ileri sürmüştür (Duchene, 1972, s. 43,47). Yine aynı şekilde Smith de AB'nin sivil güç unsurları ile küresel terörizm, çatışmaların önlenmesi gibi uluslararası güvenlik sorunlarında belirleyici bir küresel oyuncu olabileceğini öngörmüş bunun için de askeri güce gereksinimi olmadığını iddia etmiştir (Smith, 2003, s. 108). Nye de AB'nin ABD'nin sert gücüne karşılık AB'nin oyun kurucu özellikleri ile üstünlük sağlayabileceğini belirtmiştir (Nye, 2004, s. 82-83). Buna karşın Bull ve Maull gibi bazı yazarlar da AB'nin sivil güç unsurları ile etkili bir küresel güvenlik aktörü olabilmesi için askeri güce de gereksinimi olduğunu ve bu alanda kendi kendine yetmenin özellikle ABD ile çıkarların çeliştiği noktalarda tehditleri baskılamak için şart olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bull,1982, ss. 149-164; Maull, 2005, ss. 775-799).

Bu farklı yaklaşımlar çerçevesinde ortak dış ve güvenlik politikasından ortak güvenlik ve savunma politikasına doğru kurumsal ve yasal düzeyde gelişen AB, 2003 yılında kendini ilk kez küresel bir aktör olarak ilan etmiş ve bundan sonraki süreçte güvenlik stratejilerini bu aktörlük hedefleri doğrultusunda geliştirmeye başlamıştır. Ancak savunma kapasitesindeki yetersizlikleri ve stratejik özerkliği, kendi içindeki Avrupacı-Atlantikçi ikileminden kaynaklanan tartışmalar ve üye devletlerin dönem dönem değişen ulusal çıkarları nedeniyle aşlamayan bir sorun olarak günümüze kadar varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Özellikle Brexit sonrasında AB bütünleşmesine yönelik kuramsal tartışmaların giderek artması ve bütünleşme değil de ayrışmanın yoğun olarak analiz edildiği süreçte¹ AB'nin PESCO gibi kalıcı yapılandırılmış işbirliği modelini

¹ Örneğin Schimmelfennig, 2018 yılında yayınladığı "Brexit: Differentiated disintegration in the European Union" başlıklı çalışmasında Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasını farklılaştırılmış çözümler olarak açıklamış, Birleşik Krallık'ın verdiği tavizleri ortaya koyarak hukuken yumuşak bir ayrışmanın gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Yine aynı çalışmada İsviçre'nin de göçmen karşıtı politik taleplerin bir sonucu olarak serbest dolaşım kurallarını esnekletirmeye yönelik talebi AB ile yaptığı pazarlıklarda zayıf taraf olarak kalmasına ve bu talebini AB'ye kabul ettirememesine neden olmuştur. Dolayısıyla söz

ortaya koyması ve ortak savunmayı güçlendirmeye yönelik adımları eş zamanlı olarak atması, yeni hükümetlerarasıcı yaklaşımların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni hükümetlerarasıcı yaklaşımı savunanlar, ulusal hükümetlerin her ne kadar AB düzeyindeki karar alma mekanizmalarına ve süreçlerine her zamankinden daha fazla dahil olsalar da başta AB Komisyonu olmak üzere ulusüstü kurum ve kuruluşlara yetkilerini devretmeye ve güç atfetmeye hala isteksiz olduklarını belirtmektedirler. Bu nedenle üye devletlerin, adına *de novo* da denilen ve üye devletlerin yasama ve yürütmede önemli ölçüde özerk hareket edebildikleri, kendi kaynakları üzerinde kontrol sahibi olabildikleri kurumları tercih etmede daha istekli olabilecekleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda üye devletlerin tam bir yetki devri riski olmayan daha yapılandırılmış işbirliğine dayanan bütünleşme modeli ile AB organlarına ve işbirliği süreçlerine katılımlarının artırılabilceği ve daha entegre hareket edebilecekleri öngörülmektedir (Bickerton, Hodson & Puetter, 2015, ss. 713-714). Bu yeni yaklaşımlar çerçevesinde PESCO da AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikasında bütünleşme modelinin kurallarını değiştiren bir unsur olarak nitelendirilmektedir (Blockmans & Crosson, 2021, ss. 87-90).

2016 Güvenlik Stratejisi ve AB-NATO İlişkilerinde Yeni Bir Dönem

AB, küresel bir güvenlik aktörü olarak ilk strateji belgesini 2003 yılında yayınlamış ve uluslararası güvenlik sorunları karşısında Birliğin öncelikli tehdit alanları bu strateji belgesinde ortaya koyulmuştur. "Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa" başlıklı belgede AB, artık doğrudan bir üye devlete geniş çaplı bir saldırının mümkün olmadığını; tehditlerin önceden tahmin edilemeyecek çok çeşitli alanlarda ortaya çıkabileceği gerçeğini vurgulamıştır. Bu gerçeklik ve o dönemdeki yapısal koşullar altında AB'nin kendisine yöneltilmiş olarak kabul ettiği en önemli tehdit başlıkları; ulusötesi terörizm, başarısız devletler, bölgesel çatışmalar ve kitle imha silahlarının yayılması şeklinde sıralanmıştır (ESS, 2003, ss. 5-7). 2008 yılındaki küresel gelişmeler ve güvenlik kavramının genişlemesine bağlı olarak iklim değişikliği, enerji güvenliği ve siber güvenlik gibi başlıklar da yeni tehdit unsurları olarak kabul edilmişlerdir (ESS, 2008, ss. 13-14). Tüm bu yapısal dönüşümler ve yeni tehditler karşısında AB, kendini uluslararası güvenlik sorunlarında etkili çok taraflılık politikası ile barışçıl, sivil ve normatif güç unsurları ağır basan güvenlik sağlayıcı bir aktör olarak ifade etmiştir.

konusu çalışmada AB bütünleşme modelinin son zamanlarda farklılaştırılmış ayrışma ile bütünleşme arasında sonucu belli olmayan bir süreçte olduğu ve pazarlık gücü yüksek olan tarafın bu süreci şekillendireceği öngörülmüştür (Schimmelfennig, 2018, ss. 1154-1173).

AB, 2016 Güvenlik Stratejisi belgesinde ise, güvenliği daha çok normatif unsurlarla bağdaştırarak ortak savunma konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerektiğini kabul etmiştir. 2003 yılından itibaren özellikle kriz yönetimi operasyonlarında Berlin Plus çerçevesinde NATO ile işbirliği yapan AB, Avrupa sınırları dışında ve güvenliğin çok çeşitli alanlarında stratejik özerkliği olan bir aktör olarak transatlantik ortaklığın daha da pekiştirileceğini öngörmüştür. Dolayısıyla AB, yeni güvenlik strateji belgesinde bir yandan stratejik özerkliğe vurgu yaparken diğer yandan NATO ile ortaklığın kriz yönetimi operasyonları dışındaki alanlarda da genişletilmesinin önemine işaret etmiştir (ESS, 2016, ss. 19-20).

Temmuz 2016'da Varşova'da gerçekleşen AB-NATO Güvenlik Zirvesi sonucunda Avrupa Konseyi Başkanı, Avrupa Komisyonu Başkanı ve NATO Genel Sekreteri "*JOINT DECLARATION BY THE PRESIDENT OF THE EUROPEAN COUNCIL, THE PRESIDENT OF THE EUROPEAN COMMISSION, AND THE SECRETARY GENERAL OF THE NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION*" başlıklı ortak bir bildirme yayınlanmış ve bu da iki kurum açısından ilişkilerin dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. Sözü edilen bildirmede özellikle Güney ve Doğudan gelen ve öngörülemeyen tehditlerle mücadelenin altı çizilmiş, bu mücadele için de kaynakların etkin kullanımının sağlandığı yeni yollar ve yöntemlerle çok çeşitli araçların harekete geçirilebileceği bildirilmiştir (NATO, Joint Declaration, 2016). Bildirgenin ardından aynı yıl içinde AB ve NATO, işbirliğini yedi alanda ilerletmeye yönelik 42 önlemden oluşan bir liste üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bu tehditler de hibrit tehditler; özellikle denizlerde operasyonel işbirliği; siber güvenlik; savunma yetenekleri; savunma sanayi ve araştırmaları; hareketler ve kapasite geliştirme olmak üzere yedi başlıkta sıralanmıştır (NATO, Statement, 2016).

Aralık 2017'de ise mevcut işbirliğinin derinleştirilmesine ve sürekliliğinin sağlanmasına duyulan ihtiyaç tekrar vurgulanmış, NATO Konseyi ve AB Konseyi, terörle mücadele, kadın haklarının korunması, barış ve güvenlik ile askeri hareketlilik gibi yeni konuları içeren 32 ek eylem için ortak önlem alınmasını kabul etmişlerdir. Bu kapsamda yayınlanan ortak bildirmede daha çok uygulamaya yönelik tedbirler ön plana çıkarılmış ve özellikle askeri hareketlilik, terörle mücadele, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer risklere karşı direncin artırılması, barış ve güvenliğin sağlanmasında kadınların teşvik edilmesi gibi alanlarda kanıtlanabilir ilerlemenin sağlanması hedeflenmiştir (European Council, Joint Declaration on EU-NATO Cooperation, 2017, ss. 1-2).

2016'da benimsenen güvenlik stratejisinin üç yılının değerlendirildiği "*The European Union's Global Strategy Three Years On, Looking Forward*" başlıklı resmi bir raporda, küresel stratejinin her ne kadar AB'nin dış eyleminde tutarlılığı

teşvik ederek finansal bir takım araçların geliştirilmesine katkı sağladığı belirtilmiş olsa da bu yöndeki gelişmelerin sürdürülebilir olması için Birlik çapında güçlü ve tekrar tekrar onaylanan bir siyasi irade beyanının ortaya koyulması gerektiği vurgulanmıştır (EEAS, Three Years On..., 2019, s. 5). Sözü edilen rapor dikkate alındığında, siyasi irade beyanının sürekliliğinin sağlanamaması durumunda elde edilen kazanımların da uzun ömürlü olamayacağını anlaşıldığı söylenebilir.

2020 AB Güvenlik Birliği Stratejisi

Yapısal koşulların etkisi ve AB güvenlik ve savunma politikalarının eksikliklerine yönelik eleştirilerin yoğun bir şekilde artması sonucu AB Komisyonu, 2020-2025 yıllarını kapsayan yeni bir strateji kabul ettiğini duyurmuştur. AB Güvenlik Birliği Stratejisi adıyla yayınlanan belge, beş yıl içinde fiziki ve dijital ortamlarda güvenliğin sağlanabilmesi için bir yol haritası olarak ifade edilmiştir. Buna göre, özellikle teknolojik bağımlılığın giderek arttığı Covid-19 sonrası dönemde, siber güvenliğe yönelik tehditlerin ulaşım, finans ve sağlık gibi tüm alanlarda eşgüdümlü bir şekilde değerlendirilerek çözüme ulaştırılması gerekliliği büyük önem taşımaktadır. Bunun için de AB'nin kapasitesinin çok çeşitli güvenlik sektörlerinde ortaya çıkabilecek krizlere kamu sektöründeki ve özel sektördeki tüm aktörlerle birlikte hızla müdahale edebilecek şekilde geliştirilmesi, öncelikli bir hedef olarak ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda AB için özellikle siber destekli fikri mülkiyet hırsızlığı gibi endüstriyel alanda ortaya çıkan yeni tehdit unsurları, güvenliğin oldukça geniş bir yelpazede değerlendirilmesine ve paradigma değişikliğine gidilmesine yol açmıştır (EU Security Union Strategy, 2020, ss. 3-10).

Stratejik Pusula Belgesi

2003, 2016 ve 2020 Güvenlik Stratejisi Belgelerinde AB, her ne kadar güvenlik ve savunma alanında kendine bir yol haritası belirlemeye çalışmış olsa da Birliğin bu alandaki stratejik özerkliğinin olmayışı yönündeki tartışmalar ve savunma kapasitesinin yetersizliği yönündeki tespitler, AB'yi bu alanda daha fazla çaba göstermeye ve uygulamaya yönelik somut adımlar atmaya zorlamıştır. Özellikle NATO'nun genişlemesine karşılık Rusya'nın daha sert bir dış politika izlemeye başlaması, Kırım'ı ilhak etmesi, Rusya-Ukrayna savaşı gibi gelişmeler, Avrupa savunmasında kaynakların etkin kullanılarak savunma kapasitesinin artırılmasının ve bu alanda bütünleşmeye doğru daha kararlı adımlar atılmasının gerekliliği Birlikçe kabul edilmiştir². 21 Mart 2022 tarihinde resmi olarak AB

² Birliğin bu kabullenişinde ABD'nin özellikle Çin rekabeti nedeniyle çok taraflı yeni bir stratejiye yönelmesinin ve NATO'nun 2022 stratejisinin etkili olduğu söylenmektedir. ABD'nin stratejik olarak Asya eksenine yönelmesi Obama döneminde başlamış olmasına rağmen, Trump döneminde AB'nin savunma harcamalarını arttırarak bu konuda daha fazla

Konseyi tarafından onaylanan Stratejik Pusula belgesi de AB'nin savunma kapasitesini arttırmaya kararlı olduğunu gösteren önemli bir çıktı olmuştur. Söz konusu pusula belgesi ile Konsey, Avrupa'ya savaşın geri geldiği söylemiyle 2030 yılına kadar önemli bir zaman dilimini kapsayan iddialı bir eylem planını kabul etmiştir (Council of the EU, 21 March 2022).

Mart 2022'de kabul edilen Strateji Belgesi, Harekete Geçme, Güvenliği Sağlama, Yatırım Yapma ve Ortaklık Kurma (Act, Secure, Invest, Partner) başlıkları altında dört sütunlu bir yol haritası çizmiştir. Buna göre AB, herhangi bir güvenlik krizi patlak verdiğinde ortaklarla birlikte ve olabildiğince hızlı bir şekilde harekete geçerek güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir. Pusulanın en somut hedefleri ise, savunma kabiliyetinin artırılmasına yönelik araçların geliştirilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Böylelikle AB'nin jeopolitik hedeflerinde ne derecede ilerleme kaydedebileceğinin de somut olarak ölçülebileceği belirtilmektedir (The Military Balance, 2021, ss. 70-71). Örneğin Stratejik Pusula Belgesi'nde harekete geçme sütunu altında, herhangi bir kriz anında kriz bölgesine müdahale edebilmek için 5.000 askere kadar AB Hızlı Konuşlandırma Kapasitesi'nin oluşturulması hedeflenmektedir (Strategic Compass, 2022, s. 11). Hızla konuşlandırılması planlanan bu 5.000 askerin daha önceden oluşturulmuş ancak hiç kullanılmamış olan AB Savaş Gruplarının yeniden düzenlenerek bunlara ek kuvvetler ilave edilmesi ile oluşturulması öngörülmektedir. Ancak AB Askeri Komitesi'nden önemli isimler bu hızlı konuşlandırma hedefinin 2025 yılına kadar tam olarak faaliyete geçirilmesinin ve bunun için stratejik kolaylaştırıcıların elde edilmesinin

sorumluluk üstlenmesi gerektiği daha yüksek sesle dile getirilmiştir. Biden'ın da Trump kadar baskın olmasa da temelde Avrupa'nın Pasifik'teki stratejik hedefler için kaynakların etkin kullanılması gerektiğinin bilincinde olduğu öne sürülmektedir. Dolayısıyla uzun süredir Asya ekseninde devam eden rekabet, hem ABD hem de AB için özellikle savunma politikaları bakımından çok taraflılığa dayalı yeni bir stratejinin belirlenmesinde etkili olmuştur (Molenaar, 2021, ss. 11-14). Ayrıca ABD ve Çin'in çok taraflı kurumları eşzamanlı olarak baltaması sonucunda, Çin'in otoriter kapitalizm modelinin daha baskın hale geldiği bir dünya sisteminin oluşturulmaya çalışıldığı da ileri sürülmektedir. Sonuç olarak Asya ekseninde yaşanan rekabetin mevcut çok taraflı kurumlardaki Avrupa etkisini azaltacağı, bunun da AB ve üye devletlerinin güvenliğini ve refahını olumsuz yönde etkileyeceği öngörülmektedir. Bu nedenle, özellikle Covid-19 küresel salgını sonucunda daha rekabetçi bir yapıya evrilen uluslararası sistemde AB ve üye devletlerinin çok taraflı kurumları güçlendirmek ve genişletmek zorunda oldukları söylenmektedir. Çünkü AB üye devletlerinin Batı sisteminin kurallarına göre hayatta kalması, çok taraflı uluslararası sistemin varlığı ile büyük ölçüde bağlantılı görülmektedir (Fiott 2021, s. 32; Alcaro & Tocci, 2020, ss. 11-14).

zor olacağını öngörmektedirler. Üstelik üye ülkelerin NATO karargahına ve NATO oluşumlarına da personel tahsis etmek isteyecekleri için, böyle bir AB kuvvet oluşumuna gerekli desteği vermeye istekli olup olmayacakları da belirsiz kabul edilmektedir (Scazzieri, 2022).

Stratejik Pusula ile AB, NATO müttefikleri ve üye devletler arasındaki görev dağılımının netleştirilmesini, daha rasyonel hedeflerin belirlenmesini ve bu şekilde iki kurum arasındaki uyum ve güvenin artırılmasını amaçlamıştır. Bu aynı zamanda iki kurum arasındaki yeni bir pazarlık yöntemi olarak ifade edilmiştir. Bu çerçevede yapılan değerlendirmede Stratejik Pusula Belgesi'nin AB güvenlik ve savunma politikasında ve küresel aktörlüğünde kayda değer bir başarıdan ziyade üye devletlerin bu konuda izlenecek yolun konsensüs ile belirlenmesinin gerekliliğini kabul ettiklerini gösteren önemli bir aşama olarak tabir edilmiştir (Tardy, 2021, s. 5). Zira Pusula Belgesi'nin ortaklık kurma başlığı altında düzenlenen sütunda AB'nin en önemli stratejik ortağı ABD olarak belirtilmiş ve NATO müttefikleriyle ortaklığın derinleştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Strategic Compass, 2022, ss. 56-60). Bu bağlamda AB'nin stratejik özerklik hedefiyle ortaya koyduğu bu belgenin Neo Atlantikçi çizgide bir aktörlük modeli çizdiği söylenebilir.

NEDEN PESCO?

AB'nin, askeri anlamda savunma kapasitesinin artırılması yönündeki ilk girişimler, II.Dünya Savaşı sonrasının yapısal koşulları içinde ortaya çıkmıştır. Savaş sonrası Rus tehdidine karşı Almanya'nın kontrollü güçlendirilmesi yoluyla Avrupa'nın güçler dengesini sağlayabilmesi için askeri anlamda geliştirilmesi tartışılmaya başlanmıştır. 1950 yılında Churchill'in Almanya'nın NATO nezdinde yeniden silahlandırılması önerisi çerçevesinde gelişen ve özellikle Fransa'nın itirazları nedeniyle uzun süren tartışmaların sonucunda, Avrupa Savunma Topluluğu'nu kuran Antlaşma 20-25 Şubat 1952 yılında gerçekleştirilen NATO toplantısına katılan Avrupa Konseyi üye devletlerince kabul edilmiştir. Paris Antlaşması olarak da bilinen söz konusu antlaşma ve ek protokolleri daha sonra 27 Mayıs 1952'de o zaman Avrupa Kömür Çelik Topluluğu olarak kurumsallaşmış olan Birliğin üye ülkeleri Almaya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından imzalanarak üye ülkelerin parlamentolarının onayına sunulmuştur (Nicol & Trevor, 1994, s. 14; Ülger, 2002, ss. 52-53). Esasen Avrupa savunmasında Atlantikçi ve Avrupacı bütünleşme modelleri etrafında yapılan tartışmalara ve AB'nin bu alandaki girişiminin başarısız olmasına örnek olarak gösterilen AST, bu anlamda 1950-1954 yılları arasındaki dönem için önemli bir vaka analizi olarak değerlendirilmiştir (Fleischer, 2015; Gavin, 2010).

AST ile ilgili yapılan çalışmalarda Avrupa’da bir ordu kurulmasına yönelik müzakerelerin iki aşamalı olarak yürütüldüğü tespit edilmiştir. Buna göre müzakerelerin ilk aşamasında Fransa, NATO’da bir Alman ordusu kurulmasına karşı çıkarken; Birleşik Krallık, ABD, İtalya, Almanya ve Benelüks ülkeleri Alman askeri kaynaklarının ABD mali ve askeri yardımı karşılığında NATO bünyesinde hareketliliğinin sağlandığı, merkezileşmenin düşük olduğu bir orduyu desteklemişlerdir. Müzakerelerin ikinci aşamasında Fransa, Almanya ve İtalya belli bazı konularda (örneğin yüksek düzeyde merkezileşme, çıkarların ortak yönetimi, Fransa’nın ayrıcalıklı yönetimi, özel bütçe gibi) uzlaşmışlardır. Ancak özellikle Benelüks ülkelerinin yüksek düzeyde merkezileşmeyi reddetmeleri, Fransa ve İtalya’da yaşanan hükümet değişiklikleri ve iç karışıklıklar ve ayrıca SSCB’de Stalin sonrası Krusçev ile yumuşayan kısmen barışçıl dış politika ortamı; Avrupa’da özerk bir ordu kurulmasına yönelik girişimlerin sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. AST sürecinde Atlantikçi bütünleşme modelini destekleyen Birleşik Krallık ve Benelüks ülkeleri Avrupa savunmasında NATO’nun yüksek kontrolünü tercih etmişler; özellikle Birleşik Krallık uluslararası düzeyde merkezileşmiş bir AST üyeliği veya başka herhangi bir oluşuma katılma taahhüdü verilmesi konularında isteksiz davranmıştır. ABD ise Avrupa ordusunun etkililiğinden kaygı duyarak AST Antlaşması’nın tüm üye ülkelere imzalanıp onaylanması koşuluyla bu oluşuma destek olacağını ve Avrupa’da kalıcı bir ABD askeri birlik taahhüdünde bulunmayacağını da bildirmiştir (Fleischer, 2015, ss. 135-137).

AST sürecindeki gelişmeler, AB üye devletlerinin ortak savunma ve güvenlik söz konusu olduğunda Avrupalı ve Atlantikçi üye ülkelerin birbirinden farklı bütünleşme modellerini desteklemesi nedeniyle hayata geçirilemeyeceğini göstermiştir (Baç, 2007, s. 5). İşte Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği (Permanent Structured Cooperation-PESCO) süreci de Avrupa savunmasında uzun zamandan beri var olan ve görüş ayrılıkları ve farklı ulusal çıkarlar nedeniyle üstesinden gelinemeyen ciddi bir askeri kapasite ve stratejik özerlik yetersizliğine çözüm olarak geliştirilen projesel bazda farklılaştırılmış bütünleşme modeli olarak ortaya çıkmıştır. AST girişiminden başlamak üzere gerek ortak dış ve güvenlik politikasında gerekse ortak güvenlik ve savunma politikasında çok çeşitli bürokratik, kurumsal ve yasal düzenlemeler yapmış olmasına, özellikle 2003 yılından itibaren küresel güvenlik aktörlüğünü geliştirmeye yönelik bir takım yeni stratejiler ve yeni yol haritaları ortaya koymasına rağmen ilerleme kaydedememiştir.

AB’nin savunma kapasitesinin artırılması için farklılaştırılmış bütünleşme modeli etrafında projeler bazında birleşmesinin bir ürünü olan PESCO ’nun geliştirilmesinde, AB’nin küresel aktörlüğüne yönelik yol haritasını belirleyen stratejilerin ortaya koyulmasında etkili olan yapısal nedenler de etkili olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde Atlantik ittifakının önemli bir ortağı olan Avrupa, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun genişlemesi ve rekabetin Asya eksenine kayması sonucunda göreceli olarak önem kaybetmiş ve özellikle savunma yükünün paylaşımı konusunda ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, günümüzde Rusya, NATO genişlemesine karşılık askeri anlamda geliştirmiş olduğu Erişim ve Alan Engelleme (Anti Access / Area Denial-A2/AD) teknolojisi ile sahip olduğu askeri kapasiteyi siber unsurlarla birleştirebilmekte ve NATO'nun Avrupa'da kendisine yakın üslerini, birliklerini veya varlıklarını tehdit edebilmektedir. Bu nedenle NATO'nun, özellikle Kaliningrad'da bu A2/AD sistemi kullanarak oldukça güçlü olan Rusya karşısında ya askeri kapasitesini arttırmak ya da kendi A2/AD yeteneklerini kullanmak zorunda olduğu tespit edilmiştir. Avrupa açısından Rus tehdidine karşı özerk bir AB savunması ise üye ülkelerin ortak iradesine bağlı olarak oluşturulabilecek kara kuvvetlerine bağlı görülmektedir (Bonds vd., 2019, s. 37). Bunun için de AB'nin savunma kapasitesini güçlendirerek stratejik özerkliğini sağlaması Atlantik ittifakının geleceği için büyük önem taşımaktadır.³ Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, Ukrayna-Rusya Savaşı, Rusya'nın sert güç unsurlarını daha çok kullanması ve NATO'nun yeni güvenlik stratejilerini ilan etmesi gibi somut gelişmeler de bu tespitleri pekiştirmiş, Avrupa'da savunma konusunda daha fazla bütünleşmenin sağlanması ve NATO işbirliğinin derinleştirilmesi gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur. İşte PESCO, AB savunma kapasitesinin geliştirilmesine ve Atlantik ittifakının güçlendirilmesine yönelik tüm bu çıkmazları aşmak için geliştirilmiş bir işbirliği modeli olarak ifade edilmektedir.

Avrupa'yı NATO ittifakından ayrılmadan savunma kapasitesini arttırmaya ve stratejik özerkliğini geliştirmeye zorlayan bir başka faktör de AUKUS (Australia-United Kingdom-United States) üçlü ortaklık antlaşmasının duyurulması olmuştur. Söz konusu ortaklık antlaşması ile ABD, Birleşik Krallık ve Avustralya ile birlikte Çin'in Hint-Pasifik bölgesindeki gücünü ve etkisini dengelemek istediğini göstermiştir. Ancak burada asıl önemli olan şey, Avustralya'nın bu antlaşma sonrasında Fransa ile daha önceden dizel elektrikle çalışan 13 denizaltı alımına ilişkin olarak yapmış oldukları sözleşmeyi aniden iptal etmesi olmuştur. Böylece AB'nin Hint-Pasifik Stratejisini açıkladığı gün duyurulan AUKUS

³ Özellikle Avrupa'nın kara unsurları bakımından savunma kapasitesinin mümkün olan en iyi koalisyonla dahi Rusya ile karşılaştırılmayacak kadar eksik kaldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda üye ülkeler arasındaki derin stratejik farklılıkların savunma konusunda bütünleşmeyi engellediği ve özellikle kara savunmasında belirleyici olan ağır silahlar, ana muharebe tankları ve zırhlı personel taşıyıcılar bakımından Rusya'nın kat ve kat gerisinde olduğu da önemli bir gösterge olarak kabul edilmiştir (Meijer & Brooks, 2021, ss. 17-18)

ortaklık antlaşmasının sert güç unsurları ile Çin'in dengelenmeyi hedeflediği ve nükleer güce sahip olan Fransa'nın dahi yumuşak güç olarak bu ortaklıkta yer alamayacağı ifade edilmiştir. Bu bağlamda AB'ye de, Hint-Pasifik bölgesinde Atlantik ittifakın önemli bir ortağı olmak istiyorsa sert güç unsurlarını geliştirmesi ve askeri gücünü arttırması gerektiği mesajı verildiği ileri sürülmektedir (Marafona, 2021, ss. 3-6). Dolayısıyla AUKUS üçlü ortaklık antlaşması da AB'yi sert güç unsurlarında ciddi yapısal önlemler almaya teşvik eden önemli bir unsur olmuştur.

AB'yi PESCO'ya iten bir başka önemli gelişme de Birleşik Krallık'ın Brexit ile AB'den ayrılması olmuştur. Almanya ve Fransa, Brexit'in ardından iki büyük güçlü devlet olarak Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasından fayda sağlamayı beklemişler ve ortak güvenlik ve savunma politikalarında bütünleşmenin itici unsurları olarak Birliği yönlendirmek istemişlerdir. Özellikle Post-Atlantikçi yaklaşımı savunan bazı yazarlar, Fransa'yı hafife almadan yönetmeyi; Brexit'i cezai yaptırımlar olmadan kurgusal olarak ele almayı; Rusya'nın sert güç unsurlarına karşı ciddi önlemler almayı; Türkiye'yi Avrupa oyununda bir oyuncu olarak tutmayı, Çin'in stratejik bir ortak olarak özellikle iklim politikası, serbest ticaret ve Kuzey Kore krizi gibi konularda desteklemeyi; Almanya'nın bu dönemdeki öncelikleri arasında saymışlardır (Jörg & Ulrich, 2017). Dolayısıyla AB'nin Atlantikçi kanadını temsil eden Almanya'nın dış politika öncelikleri dikkate alındığında, Birliğin çok taraflılığı desteklediği ve savunma alanında daha fazla bütünleşmiş bir AB için atılım yapmayı kabul ettiği görülmektedir. Bu da uzun zamandan beri ortak güvenlik ve savunma politikaları konusunda yeterince ilerleme sağlayamayan AB açısından, bu alanda bütünleşmeye yönelik daha geniş bir irade beyanı ortaya koyabileceği ve böylelikle yapısal değişiklikleri de hayata geçirebilmek için önemli bir fırsat yaratabileceği şeklinde öngörülere neden olmuştur (Tocci, 2017, s. 122).

PESCO'NUN YASAL DAYANAĞI, KURULUŞU VE İŞLEYİŞİ

PESCO'nun hukuki dayanağı, Avrupa Birliği Antlaşması'na (ABA'ya) dayanmaktadır. ABA'nın 42/6 ve 46. maddeleri ile Antlaşma'ya ek 10 Nolu Protokol, PESCO'nun hukuki dayanağını teşkil etmektedir. ABA'nın 42/6 maddesi, "daha yüksek askeri kapasite kriterlerine sahip olan ve diğerlerine göre daha fazla bağlayıcı taahhütlerde bulunan üye devletlerin Birlik içinde kalıcı yapısal işbirliği kurabilmelerine" izin vermiştir (TEU, 2020). ABA'nın 46. maddesi ile 10 Nolu Protokol de PESCO kapsamındaki ortaklıkların kuruluşunu düzenlemiştir. ABA'nın 46. maddesi uyarınca, PESCO kapsamındaki herhangi bir alanda ortaklık kurmak isteyen devletler, katılım taleplerini AB Yüksek Temsilcisi/Başkan Yardımcısına (HR/VP) ve AB Konseyi'ne iletirler. Bunun üzerine AB Konseyi 3 ay içerisinde HR/VP'nin görüşünü de alarak "ağırlıklı

çoğunlukla” kalıcı yapısal işbirliğini kuran ve buna katılan devletlerin listesini belirleyen bir karar kabul eder (TEU, 2020).

Bir projenin geliştirilmesine yönelik ortaklık bir kez kurulduktan sonra AB Konseyi düzeyinde ve proje yönetimi düzeyinde iki katmanlı bir yapı ile işletilmektedir. AB Konseyi, PESCO projelerinin genel politikalarının yönlendirilmesinde ve üye devletlerin taahhütlerini yerine getirip getirmediğini değerlendirmede karar verici bir organ olarak görev yapmaktadır. Konsey, projelerle ilgili kararlarını alırken oylamaya sadece PESCO üyeleri katılabilmektedir. Oylama usulü, üyeliğin askıya alınması ve yeni üyelerin kabul edilmesi konularında ağırlıklı çoğunluk iken, diğer tüm konularda oybirliğidir (PESCO Factsheet, 2021, s. 2).

Projelerin yönetimi ise Konsey'in gözetimi altında ve projeye üye olan devletler grubu (proje üyeleri) tarafından gerçekleştirilmektedir. Proje üyeleri ve kabul edilen projelerin listesi her yılın Kasım ayında AB Konseyi tarafından güncellenmektedir. Proje üyeleri, yılda bir kez, projelerin uygulanmasına yönelik bağlayıcı taahhütlerin yerine getirilmesine olan katkılarını belirten bir raporu PESCO Sekreterliğine elektronik ortamda sunmaktadırlar. Proje üyeleri bu raporun dışında ayrıca Ulusal Uygulama Planları aracılığı ile projelere yaptıkları bireysel katkılar hakkında da bilgi vermektedirler. Esasen her proje üyesine ait ulusal uygulama planları, üyelerin taahhütlerini nasıl yerine getireceklerini gösteren bir taahhüt belgesi olarak tanımlanmaktadır ve bu planların açık ve şeffaf olarak tüm proje üyelerine erişiminin sağlanması öngörülmektedir (Council Decision 2018/909, s. 21).

Proje üyeleri, projenin yönetimi ve iş birliğinin kapsamı hakkında kendi aralarında oybirliği ile karar vermektedirler. Bununla birlikte farklı konularda farklı oylama usullerinin benimsenebileceği kabul edilmiştir; ancak bu konuda karar verilmesi, yine oybirliği usulüne tabidir. Herhangi bir projeye katılım talebi olması durumunda proje üyeleri kendi aralarında oybirliği ile karar alarak bu talebi değerlendirebilirler; ancak yeni üyelerin kabul edilmesi durumunda AB Konseyi'ne bilgi verilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte bir projenin başlatıcısı olan üye, proje koordinatörü olarak tanımlanmıştır. Proje koordinatörleri, projenin elektronik ortamdaki bilgilerini yılda bir kez güncellemek, iş birliğini koordine etmek, ortaya çıkan sorunlarda çözüm merkezi olmak gibi görevlerle donatılmıştır. Koordinatörler ayrıca, üyelerin bağlayıcı taahhütleri yerine getirmesini sağlayarak Birliğin operasyonel hazırlık seviyesinin arttırılması konusunda proje üyelerini teşvik etmekle de sorumlu tutulmuşlardır (Council Decision 2018/909, s. 3).

PESCO'nun işleyişi bakımından vurgulanması gereken bir diğer husus da bu kapsamda geliştirilen bir savunma kapasitesinin veya yeteneğin, uygun olması durumunda, proje üyeleri tarafından bireysel olarak kullanılabilmesi gibi, AB,

NATO ve BM gibi kuruluşlarca da kullanılabilmesi yönünde karar alınmasıdır (Council Decision, 2017/2315, s. 4). Bu bağlamda genel olarak PESCO tarzı bir işbirliği modelinin Fransa'nın hükümetlerüstü bütünleşme isteğine karşılık Almanya'nın Atlantikçi bir entegrasyon baskısı sonucunda ortaya çıktığı; sonrasında Berlin ve Paris'in modüler bir yaklaşım konusunda uzlaşmaya varmasıyla uygulamaya koyulduğu ileri sürülmüştür (Blockmans & Crosson, 2021, s. 91). Dolayısıyla PESCO işbirliği modeli AB'nin ortak savunma ve güvenlik politikalarında Avrupalı-Atlantikçi ikilemini aşmak için geliştirilmiş bir çıkış yolu olarak da nitelendirilebilir.

Proje Üyelerinin Taahhütleri

2018 sayılı AB Konseyi kararı uyarınca, PESCO projelerine katılan üye devletler, ulusal savunma bütçelerini reel olarak arttırmayı, kendi kaynak ve uzmanlıkları ile projelere katkıda bulunmayı taahhüt ederler. PESCO kapsamındaki projelere bugüne kadar yirmi beş üye devlet katılarak ortak savunma yeteneklerine yatırım yapma ve kapasite geliştirme taahhütlerini imzalamışlardır. PESCO'ya katılan bu üye devletlerin taahhütleri, ABA'ya ek 10 Nolu Protokol'ün 2. maddesinde tek tek somut olarak sayılmıştır. Buna göre proje üyeleri,

a. Birliğin uluslararası sorumluluklarını yerine getirebilmesi için gerekli olan savunma teçhizatına daha yüksek yatırım harcaması seviyelerine ulaşmak amacıyla işbirliği yapmayı ve bu alandaki harcama seviyelerini düzenli olarak gözden geçirmeyi;

b. Savunma araçlarını, özellikle askeri ihtiyaçların tanımlanmasını AB standartlarına uygun hale getirmeyi ve gerektiğinde özellikle lojistik ve eğitim alanlarında uzmanlaşma ve işbirliğini geliştirerek Birlik politikalarına daha uyumlu hale gelmeyi,

c. Ulusal karar alma usullerini de gözden geçirerek, askeri güçlerin hazır bulunabilirliğini, birlikte çalışabilirliğini, esnekliğini ve konuşlandırılabilirliğini arttırmak için sıkı önlemler almayı;

d. NATO ve diğer uluslararası oluşumlar kapsamındaki taahhütlerine hâle gelmeksizin "kapasite inşa mekanizması" çerçevesinde tespit edilen boşlukları tamamlamak için gereken önlemlerin alınması için işbirliği yapmayı,

e. Yeri geldiğinde, Avrupa Savunma Ajansı (ASA) çerçevesinde büyük ortaklık veya Avrupa ekipman programlarına katılmayı taahhüt etmektedirler (TEU, 2020, Protocol No:10).

Bu kapsamda proje üyelerinin savunmaya ilişkin yatırım harcamalarını toplam savunma harcamalarının %20'sine kadar arttırmayı ve savunma araştırmaları ve teknolojisine toplam savunma harcamalarının %2'sine kadar daha fazla yatırım

yapmayı, ASA tarafından sağlanan mali destek ve uygulamalardan yararlanmayı taahhüt ettikleri belirtilmektedir. Yine ayrıca proje üyeleri, Avrupa savunma sanayisini ve Avrupa Savunma Teknoloji ve Sanayi Üssü'nü (EU's Defence Technological and Industrial Base/ EDTIB) güçlendiren projelere katkıda bulunma yükümlülüğünü de üstleneceklerdir (Lazarou & Laıci, 2020, s. 4). Proje hedeflerine ulaşma konusunda destek olması beklenen bu katkıların niteliğini ise her üye devlet kendisi belirleyecektir (Council Decision 2018/909, s. 3).

Proje üyeleri Protokol kapsamında üstendikleri bu taahhütleri yerine getirmezlerse, AB Konseyi, bu üye devletlerin katılımlarını askıya alabilmektedir (TEU, 2020). Bunun dışında taahhütlerini yerine getirmeyen üyelere maddi bir yaptırım söz konusu değildir.

Üçüncü Tarafların PESCO Projelerine Katılımı

5 Kasım 2020 tarihli AB Konseyi kararı uyarınca⁴ üçüncü tarafların PESCO projelerine katılımı, iki aşamalı olarak düzenlenmiştir. Birinci aşamada

⁴ Üçüncü tarafların PESCO projelerine katılımları ilk kez 2017 tarihli Konsey kararı ile düzenlenmiştir. Bu karardaki düzenlemeye göre üçüncü bir devletin, katılım için gereken koşulları sağlayıp sağlamadığına katılımcı üyeler oybirliği ile karar vermekteydiler. Dolayısıyla PESCO'ya üçüncü taraf bir devletin katılabilmesi için PESCO üyesi olan 25 katılımcı üye devletin oybirliği ile bunu kabul etmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu şekilde bir PESCO projesine kabul edilen devletten, projeye önemli katma değer sağlamaları, PESCO ve OGSP'nin güçlendirilmesine katkıda bulunmaları ve daha zorlu taahhütleri yerine getirmelerinin beklenebileceği de bu karar ile ilk kez düzenlenmiştir (Council Decision, 2017/2315, s. 5;20). 2020'de alınan ve yukarıda detayları belirtilen karar ile farklılaştırılmış entegrasyon usulüne geçilerek AB'nin stratejik özerkliğinin artırılması ve ortaklarıyla birlikte bir güvenlik sağlayıcısı olarak hareket etme kapasitesinin güçlendirilmesinin hedeflendiği ileri sürülmüştür (Council of the European Union, 2020). Bununla birlikte, üçüncü ülkelerin PESCO projelerine katılımını düzenleyen kuralların üç yıl gibi uzun bir sürede ve çetin müzakereler sonucunda kabul edilmesi, Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'nin katılımına karşı olmasına bağlanmaktadır (Şahin, 2021, s. 10).

herhangi bir PESCO projesine katılmak isteyen üçüncü taraf devlet, ilgili projenin koordinatörü olan AB üyesi devlete katılım talebini iletir. Üçüncü taraf devlet, koordinatör üyeye, katılım nedenlerini, hangi aşamada dahil olacağını belirten ve katılım koşullarını sağladığını kanıtlayıcı belgelerle birlikte başvurusunu yapar. Proje üyeleri, üçüncü tarafın başvurusunu oybirliği usulüyle değerlendirerek uygun görürlerse, katılım için başvuran üçüncü taraf devletin projeye katılımının kapsam ve içeriğini de belirterek söz konusu başvuruyu, PESCO Sekreterliği aracılığı ile AB Konseyi'ne ve HR/VP'ye iletirler (Council Decision, 2020, ss. 7-8).

Bundan sonraki ikinci aşamada ise öncelikle AB Konsey'i üçüncü devletin başvurusunu inceler ve Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin de görüşünü aldıktan sonra katılımın kabul edildiğine dair karar alabilir. Konsey'in bu kararı üzerine proje üyeleri katılım talebinde bulunan üçüncü taraf devlete projeye katılım daveti gönderir. Katılım davetini kabul eden üçüncü devlet ile proje üyeleri arasında müzakereler başlar ve sonunda idari bir sözleşme yapılır. Üçüncü taraf devlet, bu sözleşmede belirtilen tarihte projeye katılır. Üçüncü tarafla proje üyeleri arasında imzalanan bu sözleşme ayrıca elektronik ortamda diğer tüm proje üyeleriyle paylaşılır (Council Decision, 2020, s. 9).

Görüldüğü gibi PESCO projesine katılmak isteyen üçüncü taraf devletin bu projeye katılıp katılamayacağına dair gerekli koşulları karşılayıp karşılamadığı ve katılımın gerçekleşmesi esasen AB Konseyi'nin iradesindedir. Bununla birlikte Kasım 2020 tarihli AB Konseyi kararı ile üçüncü taraf devletlerin karşılaması gereken genel koşullar da belirlenmiştir. Bu koşullar;

- a. AB Kurucu Antlaşması'nda belirtilen ve AB'nin kurucu değerlerine, ortak dış ve güvenlik politikası ile ilgili normlara ve hedeflerine uymak, iyi komşuluk ilişkilerine dair kurallara saygı göstermek dahil olmak üzere Birliğin dış politika çıkarlarına aykırı hareket etmemek;
- b. Dahil olduğu projeye önemli bir katma değer sağlamak suretiyle projenin hedeflerine ulaşmasına destek olmak, teknik, operasyonel veya finansal alanlarda tamamlayıcı ek kabiliyetler sunmak,
- c. OGSP kapsamında düzenlenmiş veya düzenlenecek olan sivil misyon ve askeri harekatlara özellikle operasyonel hazır olma seviyesini artırma konusunda destek olmak,
- d. Projelere katılımıyla, üye devletlerin silah ticareti, askeri kabiliyetler vs. gibi savunma araç-gereçleri konularında AB üye devletlerinin üçüncü devlete bağımlılığına ya da kısıtlamalara sebep olmamak; ayrıca PESCO projesi kapsamında geliştirilen bir varlık ya da yeteneğin ticaretini, operasyonel dağıtımını engellemek,

- e. Projenin özelliklerine ve PESCO taahhütlerine bağlı olarak tutarlı bir katılımcı olmak, Avrupa savunma sanayisinin her alanda daha rekabetçi olmasına hizmet etmek ve özellikle oluşturulan varlık ve yeteneklerin konuşlandırılabilirliğine katkıda bulunmak,
- f. Bilgi Güvenliği Antlaşmasına uymak,
- g. Avrupa Savunma Ajansı ile bağlantılı idari düzenlemelere uymak,
- h. PESCO taahhütlerine aykırı davranışlarda bulunmamak (Council Decision, 2020, ss. 10-12).

Üçüncü devlet, PESCO projelerine katılırken Proje üyeleri ile çeşitli idari konuları içeren kapsamlı bir anlaşma yapacaktır. Söz konusu idari anlaşma, üçüncü devletin toplantılara katılımı da dahil olmak üzere hak ve yükümlülüklerini, görev ve sorumluluklarını, PESCO projesi dahilinde karar alma sürecine katılımın kapsamını, bilgi paylaşımının kapsamını ve alanlarını, belirli bir PESCO projesine katılımı sona erdirmeye koşullarını kapsayacaktır. Sonradan üçüncü taraf devletin katılım koşullarını sağlamadığı, ya da PESCO projesi taahhütlerine aykırı hareket ettiği bir durum tespit edilirse de bir veya daha fazla AB üyesi devlet, koşulların artık karşılanmadığı yönündeki görüşünü AB Konseyi'ne iletacaktır. AB Konseyi de bu konuda karar vermek için Yüksek Temsilci tarafından kolaylaştırılan bir istişare aşaması uygulayarak, üyeliği askıya alabilecektir. Sonrasında ise Konsey, Siyasi ve Güvenlik Komitesinin görüşünü takiben ABA'nın 46(6) maddesi ve 2017/2315 sayılı Konsey Kararının 9(2) maddesi uyarınca üçüncü Devletin katılımını sona erdirmeye karar verebilecektir (Council Decision, 2020, ss. 15-16).

Görüldüğü gibi PESCO, taahhütlerini kabul eden 25 AB üye ülkesinin kendi belirledikleri alanlarda savunma kapasitesinin güçlendirilmesi için, en azından gönüllü oldukları alanlarda, Birliğe yetki ve sorumluluklarını devretmeye hazır olduklarını gösteren bir işbirliği modelini yansıtmaktadır. Neo Atlantikçi yaklaşımın da etkisiyle kendi Birlik çıkarları ve normları ile uyumlu olmak şartıyla üçüncü ülkelerle de işbirliği yapmaya hazır olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda projelere katılım, gönüllülük esasına dayandırıldığı ve ulusal egemenlik konusunda üye ülkeler hassasiyetini korumaya devam ettiği sürece bu işbirliği modelinin de siyasi anlamda güdük kalmaya devam edeceği söylenebilir. Çünkü ortak çıkarlar belirli bir projede bir araya getirilmemekte, farklılaştırılmış entegrasyon biçimi ile parçalı olarak ilerleme kaydedilmesi hedeflenmektedir. Rasyonel açıdan ortak savunma politikalarının hızla kabul edilerek hayata geçirilmesi ve bu politikaların uzun vadeli olarak sürdürülebilmesi ise yine üye devletlerin bu alanda ulusal egemenliklerinden feragat etmesine bağlıdır. Dolayısıyla PESCO projeleri ile AB, ortak savunma alanında stratejik özerkliğini sağlamaya yönelik adımlar atar gibi görünse de esasen bu çabaların çıktılarını zaman gösterecektir.

BUGÜNE KADAR KABUL EDİLMİŞ PESCO PROJELERİ

Eylül 2022 itibari ile PESCO kapsamında, AB'nin savunma kapasitesi bakımından öncelikli olarak kabul edilen toplam 7 tematik alanda 60 proje yürütülmektedir. PESCO projelerinin tematik alanları Avrupa Savunma Ajansına bağlı Kapasite Geliştirme Planı (Coordinated Annual Review on Defence/CARD) ile belirlenen öncelikli kilit alanlar esas alınarak belirlenmiştir. Buna göre PESCO projeleri Eğitim, Kara, Deniz, Hava, Uzay, Siber/C4ISR ve Ortaklık Etkinleştirici alanlarda aşamalı olarak geliştirilmeye başlanmıştır (PESCO, 2022).

PESCO kapsamındaki projeler, Mart 2018'de Eğitim, Kara, Deniz, Siber/C4ISR, Ortaklık Etkinleştirici alanlarda toplam 17 proje ile geliştirilmeye başlamıştır (Council Decision 2018/340). Kabul edilen bu 17 proje incelendiğinde bunların çoğunluğunun eğitim, talim, tıbbi müdahale ve siber istihbarat gibi alanlarda ve ortak askeri kapasite geliştirilmesine hayati ve doğrudan katkı sağlamayan amaçlara yönelik olduğu tespit edilmiştir. (Ekim, 2018, s. 4.) Kasım 2018 tarihinde kabul edilen ikinci 17 PESCO proje dalgası ile proje sayısı 34'e yükselmiştir. Bu projelerle daha önce düşük profilli olması nedeniyle eleştirilen eksiklerin giderilmesi adına, sınırlı da olsa, savaş uçakları, helikopter sistemleri ve Galileo uydu sistemleri aracılığı ile askeri zamanlama ve navigasyonun geliştirilerek PESCO'nun temel hedeflerine yönelik savunma kapasitesinin artırılmasına çalışılmıştır (Turhan, 2019, s. 364). Öte yandan genel olarak bakıldığında birinci PESCO proje dalga ile kabul edilen projelere üye devletlerin katılım oranı daha fazla iken, ikinci dalga projelere üye ülkelerin katılım oranı daha düşük olmuştur. Bu da, ikinci dalga projelerin daha yüksek profilli ve maliyetli olması nedeniyle üye devletlerin bu maliyetlere katlanma konusunda isteksiz olmalarına ve tecrübe edilmemiş raporlama süreçlerine temkinli yaklaşımlarına bağlanmıştır (Blockmans & Crosson, 2021, s. 93).

Kasım 2019 tarihli Konsey kararı ile 13 yeni projenin de yürürlüğe girdiği yeni bir aşama başlatılmıştır. Bu 13 projenin çoğunluğu da eğitim ve ortaklık etkinleştirici alanlarda önerilmiş; işbirlikçi savaş yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik projelere yalnızca 7 üye ülke katılım göstermişlerdir (Council Decision, 2019/1909). Kasım 2021'de kabul edilen 14 proje de bugüne kadar kabul edilmiş en son proje dalgasını oluşturmuştur (Council Decision, 2021/2008). Mayıs 2023'te Konsey tarafından PESCO projeleri listesinin güncellenerek yeniden ilan edilmesi planlanmaktadır (PESCO Factsheet, 2021, s. 3).

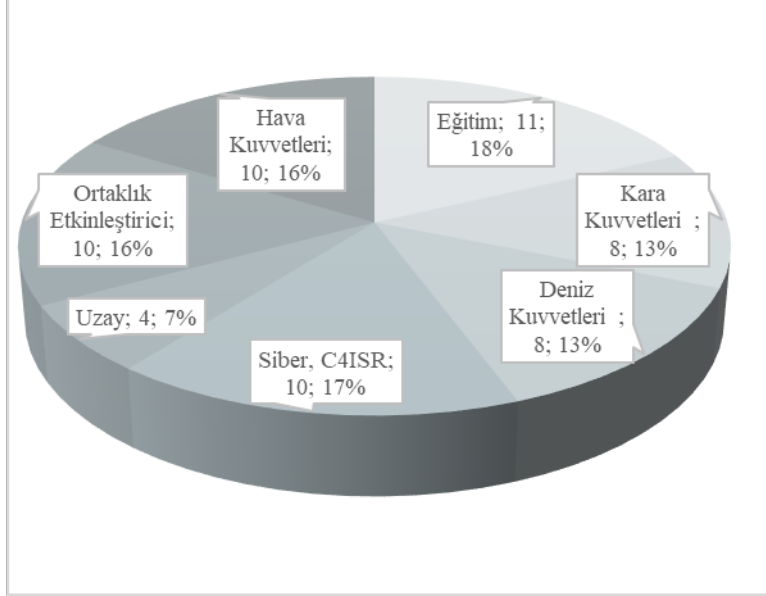
Toplam 60 projenin geneline bakıldığında, projelerin çoğunluğunun itici gücünün Fransa olduğu; İtalya, İspanya ve Almanya'nın da onu izleyen diğer üye devletler olduğu görülmektedir. Öte yandan PESCO'ya en az katılım gösteren ülkeler ise, İrlanda, Litvanya, Letonya, Lüksemburg, Finlandiya, Estonya, İsveç,

Slovakya ve Slovenya olarak sıralanmaktadır (Council Decision, 2021/2008). Bununla birlikte Danimarka⁵ ve Malta⁶, PESCO projelerine dahil olmayan üye devletlerdir.

Şekil 1. PESCO Projelerinin Tematik Alanlara Göre Dağılımı

⁵ Danimarka, 2020 yılında NATO'nun Kara Muharebe Füzeleri Destek Ortaklığı'na (Land Combat Missiles Support Partnership) katılmış; NATO Destek ve Tedarik Ajansı (NSPA) da Mart 2021'de Danimarka Ordusuna Eurospike'den SPIKE LR 2 adlı bir füze savunma sistemi tedarik etme talimatı vermiştir. Danimarka'nın bu destekten yararlanarak 5. Nesil son teknolojik bir sistem elde edebileceği; bu kapasiteyi de kara, hava ve deniz platformları için kullanabileceği; böylelikle savaş alanında birliklerine büyük bir operasyonel esneklik ve güç sunabileceği iddia edilmektedir (NSPA, 2021). Bu bağlamda Danimarka, savunma alanında AB ile değil, NATO ile ortaklık kurmayı kendi ulusal çıkarlarına daha uygun görmekte ve savunma harcamalarını da bu kapsamda genişletmektedir.

⁶ Malta, özellikle denizde göçmenlerin kurtarılması ve yerlerinin değiştirilmesi konusunda ortak bir çözüm getiremeyen AB Komisyonu'ndan şikayetçidir. Hatta bu nedenle Mayıs 2020'de AB'nin Akdeniz'de Libya'ya karşı düzenlediği İrini operasyonundan çekilerek operasyona destek veren diğer üye ülkelerle anlaşmazlık yaşamıştır. Malta, AB fonlarının Libya'daki Fransız çıkarlarına yönelik olarak kullanıldığını ileri sürerek söz konusu operasyonu Birlik çıkarlarına ve kendi ulusal çıkarlarına aykırı bulduğunu bildirmiştir (Balzan, 2020).

Kaynak: PESCO, 2022.

PESCO KAPSAMINDA GELİŞTİRİLEN ASKERİ HAREKETLİLİK PROJESİ

İlk olarak NATO konseptinde geliştirilen ve daha sonra PESCO bünyesine dahil edilmiş olan Askeri Hareketlilik (Military Mobility/MM), NATO'nun büyük güçleri Avrupa'ya taşımakta güçlük çekmesi ve AB'de modern silahların etkin kullanımının, askeri kuvvetlerin Avrupa içinde büyük mesafelerde hızlı ve güvenli bir şekilde hareket edebilmesine bağlı olduğu gerçeğine bir çözüm olarak ortaya koyulmuştur (House of Commons Defence Committee, 2018, s. 9). AB açısından MM projesinin çıkış noktası ise esasen AB'nin 2016 Küresel Güvenlik Stratejisi'ne dayandırılmaktadır. Söz konusu Strateji belgesinde üye devletlerin sınırları ötesinde hareket yapabilmeleri için bu sürecin hızlandırılması ve buna yönelik uygulamaların desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir (Global Strategy, 2016, ss. 44-45).

2016 Güvenlik Stratejisine dayanarak Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi, 10 Kasım 2017'de Avrupa'da Askeri Hareketliliğin iyileştirilmesi için ortak bir tebliğ yayınlamıştır. Söz konusu ortak tebliğ, iç ve dış krizlere hızla ve etkili bir şekilde tepki verme hareketliliğinin sağlanabilmesi ve kolaylaştırılabilmesi için askeri teçhizat ve personelin AB genelinde hareketini engelleyen unsurların ortadan kaldırılabilmesi için atılması gereken adımları özetlemiştir. Sözü edilen ortak tebliğde, askeri hareketliliğin sağlanabilmesi için

gereksinimler tespit edilmiştir. Buna göre bu eksiklikler temelde yasal prosedürler (bürokratik engeller) ve alt yapı olmak üzere iki alanda belirlenmiş olsa da üye devletler arasında ihtiyaçlar ve gereksinimler hakkında ortak bir anlayış geliştirmek, başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. Buna göre alt yapı ve lojistik alanında askeri hareketliliğe katkı sağlayacak köprüler, yollar vs. belirlenmesi ya da mevcut temel portların geliştirilmesi; bürokrasi alanında ise askeri ekipmanın özellikle askerlerin sınırlar ötesinde geliştirilen alt yapıyı kullanarak dolaşımının kolaylaştırılması gerekli görülmüştür. Bu bağlamda askeri operasyonlar için gümrük formalitelerinin düzene sokulması ve basitleştirilmesi konusunda seçeneklerin değerlendirilmesi, askeri alanda tehlikeli maddelerin taşınmasına ilişkin kuralların uyumlaştırılması gibi ihtiyaçların olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Avrupa'daki kritik alt yapıların hibrit tehditlere karşı dayanıklılığının artırılması ve bu konuda NATO ile iş birliği yapılması da bu çerçevede ortaya koyulan gereksinimler olmuşlardır⁷ (European Commission, Joint Communication, 2017, ss. 4-7).

İşte bu Ortak Tebliğe dayanarak oluşturulan Askeri Hareketlilik Eylem Planı⁸, 28 Mart 2018'de Ulaştırma Sorumlu Komisyon Üyesi Violeta Bulc tarafından sunulmuştur. Bulc, söz konusu eylem planını sunarken, planın amacının alt yapı projelerini planlarken askeri ihtiyaçların dikkate alınmasını sağlamak için ulaşım ağının ve bu alana aktarılan kaynakların daha verimli kullanılması şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca kıta genelinde hızlı ve sorunsuz askeri hareketlilik, donanımlı bir ulaşım ağının sağlanması Birliğin güvenliği ile ilgili bir sorun olarak ortaya koyulmuştur (European Commission, 28 March 2018).

⁷ AB-NATO güvenlik işbirliğinin derinleştirilmesine yönelik bildirgenin imzalanmasından iki yıl sonra yayınlanan değerlendirme raporunda, özellikle NATO ve AB kurumlarının askeri hareketlilik konusunda uyum ve sinerjiyi sağlamak için özel çaba gösterdikleri belirtilmiş, NATO personelinin de AB üye devletlerine bu konudaki gereksinimlerini karşılaması konusunda katkı sağladığı ortaya koyulmuştur. Özellikle savunma kapasitesinin geliştirilmesinde her düzeyde NATO ve AB personelinin yakın temas halinde çalışması raporlama yükünün azaltılmasına ve bu konudaki farkındalığın artırılmasına destek olacağı için önem atfedilen konular arasında sayılmıştır (NATO, Third progress report, 2018, ss. 5-6).

⁸ Eylem Planı ayrıca, ASA çerçevesinde geliştirilen "Askeri Hareketlilik Yol Haritası" üzerine inşa edilmiştir. ASA, askeri hareketlilikle ilgili paydaşları sürece dahil etmek, mümkün olduğunca NATO ile uyumu sağlamak, askeri düzenlemeleri uyumlu hale getirmek ve idari yükü azaltmak için üye devletleri desteklemek gibi roller üstlenmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda ASA, tüm paydaşlar arasında bir kolaylaştırıcı ve bir arayüz işlevi görmekte ve görüş alışverişleri için bir platform oluşturmaktadır (European Defence Agency, Military Mobility, 2022).

7 Haziran 2018’de de ASA ve Bulgaristan Başkanlığındaki AB Konseyi, Brüksel’de “Askeri Hareketlilik- Avrupa Güvenliğinin Anahtarı” başlıklı bir konferans düzenlemişlerdir. NATO ve AB’den üst düzey katılımcıların yer aldığı konferansta askeri hareketlilik konusundaki ilerleme görüşülmüştür. Konferansın en önemli çıktısı, askeri hareketliliğin AB güvenliğinin anahtarı olduğunun kabul edilmesi olmuştur. Buna göre, mevcut güvenlik ortamı, askeri personel ve diğer ilgili kaynakların Birlik içinde ve dışında sorunsuz, verimli ve etkili bir şekilde hareket etmesini gerektirmektedir. Karmaşık ve çok boyutlu bir konu olarak değerlendirilen askeri hareketliliğin aynı zamanda ulusal egemenliğe saygı gösterirken aynı zamanda ortak çıkarlar için tüm yönetim birimlerinin ve hükümetlerin ortak çaba göstermesini zorunlu kılan bir yaklaşımla (Whole-of-Government Approach-WGA) mümkün olabileceği de vurgulanmıştır (EDA, 07 June 2018). Yine aynı şekilde 2019 yılında da 2016 Küresel Güvenlik Stratejisinin üç yılını değerlendiren ve askeri hareketliliğin önündeki engelleri ortaya koyan bir rapor yayınlanmıştır. Söz konusu raporda, küresel stratejiye uygun olarak üye devletlerin sınır ötesi harekât manevralarını hızlandırabilmeleri için gerekli düzenlemeleri geliştirme konusunda desteklenmeleri gerektiği vurgulanmıştır (Three Years On., 2019, s. 14).

PESCO kapsamında en yüksek katılımlı proje olan MM Projesi de 6 Mart 2018 tarihli AB Konseyi kararı ile ortaklık etkinleştirici projeler arasında kabul edilmiştir (Council Decision 2018/340). Eylül 2022 tarihi itibarı ile projenin koordinatörü Hollanda olup, projeye katılım başvuruları Hollanda’ya yapılmakta ve 24 AB üye ülkesi⁹ dışında AB üyesi olmayan ve her biri NATO üyesi olan ABD, Kanada ve Norveç¹⁰ ile birlikte toplam 27 ülke projeye dahil edilmişlerdir. 15 Kasım 2022 tarihinde AB Konseyi, Birleşik Krallık’ı da söz konusu projeye katılmaya davet ettiğini duyurmuş; böylelikle katılımcı üye devlet sayısı 28’e yükselmiştir. (Council Decision, 2022/2244). MM projesi, üye devletlerin sınır ötesinde askeri nakliye konusundaki prosedürlerinin basitleştirilmesini ve standart hale getirilmesini taahhüt ederek askeri varlık ve kaynakların engelsiz hareketini sağlamalarını hedeflemektedir. Bu çerçevede söz konusu proje, en iyi

⁹ AB üyesi olan PESCO proje üyeleri: Hollanda, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Letonya, Macaristan, Polonya, Portekiz, Litvanya, Romanya, Slovakya, Slovenya, İsveç ve İspanya’dır (PESCO, 2022).

¹⁰ Dış İşleri Konseyi’nin kararına göre ABD, Kanada ve Norveç; NATO birliklerinin ve malzemelerinin kıta genelinde hareketini kolaylaştırmak ve AB- NATO işbirliğini geliştirmek amacıyla projeye katılmaya davet edilmiştir (Blockmans & Crosson, 2021, s.103).

uygulamaların paylaşıldığı bir platform olarak da değerlendirilmektedir (PESCO, 2022).

Dolayısıyla PESCO kapsamındaki MM projesi, Avrupa orduları veya üçüncü ülke birlikleri için vizesiz bir serbest dolaşım bölgesi yaratmayı değil, yalnızca proje üyeleri arasında askeri varlık ve kaynakların nakliyesini, kara, hava veya deniz yoluyla hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmek için gereken alt yapı unsurlarının oluşturulmasını ve bu konudaki bürokratik işlem ve belgeleri standart hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda MM projesi ile AB'nin ortak dış ve güvenlik politikası kapsamında yürüttüğü askeri ve sivil operasyonlarda en azından bürokratik olarak hazır olma kapasitesinin artırılması ve stratejik özerkliğin sağlanması gerektiği konusunda proje üyelerinin bir irade beyanı ortaya koydukları da belirtilmektedir. Bu da Birlik savunmasında ortak çıkarlar için ortak çalışmanın gerekliliğinin kabul edilmesi bakımından büyük bir adım olarak değerlendirilmektedir (Blockmans & Crosson, 2021, s. 93).

Kasım 2020 itibari ile üçüncü tarafların da PESCO projelerine katılımına izin verilmesi, yeni bir aşamanın başlangıcı olmuş; Dış İşleri Konseyi, 06.05.2021'de Hollanda'ya NATO birliklerinin ve malzemelerinin AB genelinde hareketini kolaylaştırmak ve NATO-AB ilişkilerini geliştirmek için Kanada, Norveç ve ABD'yi MM projesine davet etme yetkisi vermiştir (Blockmans & Crosson, 2021, s. 103). Kendini askeri hareketlilik için stratejik bir geçiş noktasında "Avrupa'ya açılan bir kapı" olarak gören Hollanda, bu üç NATO müttefikinin MM projesine katılımını AB ile NATO arasında daha iyi bir işbirliğine yönelik olumlu ve somut bir adım olarak değerlendirmiştir. Buna göre bu üç NATO müttefikinin MM projesine katılımlarıyla, askeri hareketliliğe önemli bir değer kazandırmaları, AB genelinde caydırıcılığa hizmet etmeleri beklenmektedir (The Netherlands at International Organisations, 2021).

Hollanda'nın Rolü

Hollanda MM Projesinin koordinatörüdür. Serbest dolaşıma ve uluslararası ticarete yoğun bir şekilde odaklanan küçük bir ülke olduğu için değişen güvenlik ortamının kendi ulusal güvenlik çıkarları üzerinde giderek daha fazla baskı yarattığını hissettiği belirtilmektedir. Kendini müttefik ordular için Avrupa'ya açılan kapı ve önemli bir ticari lojistik merkez olduğunun da farkında olan Hollanda, Askeri Hareketlilik Ulusal Planını kabul ederek stratejik bir geçiş ülkesi rolünü üstlenmeye çalışmaktadır (Bessem, 2021, s. 31).

Söz konusu ulusal plan uyarınca Hollanda ticari ve askeri ikili kullanım için üç modlu bir koridor oluşturmayı hedeflemektedir. Karayolları, demiryolları ve iç sulardaki bu koridorların, gemiden ayrılma noktalarını birbirine bağlaması ve üç lojistik merkez ve gerekli temel kolaylaştırıcılarla desteklenmesi planlanmıştır.

Plan aynı zamanda alt yapının modernleştirilmesi, ev sahibi ülke prosedürlerinin kolaylaştırılması ve tehlikeli maddelerin taşınması konusunda yerel makamlarla anlaşmaya varılmasını da içermektedir. Bununla birlikte ulusal planın temel politikası hem AB hem de NATO faaliyetleri için Hollanda içinde ve Hollanda üzerinden askeri hareketliliği geliştirmeye yönelik olarak atılacak somut adımları ortaya koymaktadır. Dolayısıyla söz konusu plan, NATO ilke ve esasları ile AB'nin askeri operasyonları ve sivil misyonlarına yönelik prosedürlere uygun olarak hazırlanmıştır (Netherlands Ministry of Defence, ss. 6-11).

Askeri hareketlilik ulusal planına uygun olarak Hollanda ilk olarak Savunma ve Dışişleri bakanlıkları ile tüm NATO ve AB ortakları için sürekli diplomatik izinler gerektiren bürokratik bir takım engelleri ortadan kaldırmıştır. Ayrıca, ev sahibi ülke olarak operasyonlarını koordine etmek için Hollanda Kraliyet Ordusu bünyesinde bir Bölgesel Operasyon Merkezi ile Müşterek Destek Komutanlığı altında bir Ulusal Hareket Koordinasyon Merkezi kurulmuştur. Bu kurumsal düzenlemeler yanında önümüzdeki on yıl içinde en çok kullanılan iki koridorun üzerindeki fiziki engellerin çoğunun da askeri ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak Altyapı Bakanlığı tarafından kaldırılması hedeflenmektedir. Sonraki aşamada ise, planın operasyonel hale getirilmesi ve ek iş kollarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu somut adımların atılabilmesi için ayrıca Savunma Bakanlığı tarafından yönetilen uluslararası bir çalışma grubu oluşturulması planlanmıştır. Bu bağlamda ulusal planın uygulanması, Hollanda hükümetinin sivil ve ticari tüm yönetim seviyelerinde ve sınırların ötesinde aktif işbirliği yapmasına bağlı görülmektedir. Almanya ve Hollanda'nın Müşterek Destek ve Etkinleştirme Komutanlığı'nın yanı sıra Çokuluslu Karargâha yakın bir yerde bulunacak bir "DEU-NLD Askeri Hareketlilik Ofisi" oluşturmaya başlaması da bu çerçevede değerlendirilmektedir. Zira bu ofisin ulusal planların uygulanmasını desteklemesi ve Hollanda ile Almanya'nın çabalarını çok uluslu düzeyde uyumlu hale getirmeye yardımcı olması beklenmektedir. Ofisin tamamen kurulduğunda ise diğer müttefik ve ortakların katılımına da açılması planlanmıştır (Bessems, 2021, s. 31).

TÜRKİYE'NİN ASKERİ HAREKETLİLİK PROJESİNE BAŞVURUSU

Türkiye Neden PESCO Projesine Başvurdu?

Ortak güvenlik ve savunma alanında Türkiye-AB ilişkileri, genel olarak ve esasen NATO müttefikliği çerçevesinde ve 24-25 Ekim 2002'de Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Nice Uygulama Belgesi uyarınca açıklanmaktadır. AB üyesi olmayan NATO müttefiki olarak Türkiye'nin askeri operasyonlarda ve barış zamanında hukuki konumu, hak ve yükümlülükleri, Nice Uygulama Belgesi'nde açık olarak ifade edilmiştir. Buna göre Birlik politikası, belirli üye devletlerin NATO çerçevesindeki yükümlülüklerine saygı gösterecek ve NATO'nun savunma

politikaları ile uyumlu olacaktır. Ayrıca AB kapsamında oluşturulan herhangi bir askeri kapasite veya operasyon, NATO müttefiki bir ülkenin aleyhine kullanılamayacaktır. Barış zamanında AB üyesi olmayan NATO müttefiklerinin AB'nin güvenlik ve savunma politikaları konusundaki istişarelere katılımı da söz konusu Belgede düzenlenmiştir. Buna göre AB, güvenlik, savunma ve kriz yönetiminin tüm alanlarında AB üyesi olmayan NATO müttefikleriyle sürekli olarak ve kalıcı bir biçimde istişarelerde bulunacaktır. Bu şekilde AB'nin kendisine üye olmayan NATO üyesi müttefiklerinin güvenlik endişeleri ile çıkarlarını dikkate alması ve ortak güvenlik ve savunmayı ilgilendiren alanlarda tartışmalara katılması kural olarak kabul edilmiştir (Council Of The European Union Brussels, 2002, ss. 17-18). Dolayısıyla Türkiye'nin AB üyesi olmasa da NATO müttefikliği nedeniyle Avrupa ortak güvenlik ve savunma politikalarına, bu konulardaki oluşumlara ve barış zamanında istişarelere katılmaya yasal olarak hakkı bulunmaktadır.¹¹

MM Projesinin koordinatör ülkesi Hollanda'nın Savunma Bakanlığı, 17.05.2021 tarihinde yaptığı resmi açıklamada, Türkiye'nin başvurusunu kamuoyuna açıklamış; yine aynı açıklamada ABD, Kanada ve Norveç'in başvurularının oybirliği ile kabul edildiğini açıklamıştır (Deutsche Welle, 2021).

Türkiye'nin PESCO projesine başvurusu, Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar tarafından, "NATO ve AB arasındaki stratejik ortaklığın gerçeğe dönüşebilmesi için küçük bir adım" olarak ifade edilmiştir (Milli Savunma Bakanlığı, 2022). Bu bağlamda Türkiye'nin, NATO müttefiki olduğunu, NATO değer ve ilkelerine geçmişte olduğu gibi gelecekte de katkı sağlamaya devam edeceğini göstermek için stratejik adımlar atmaya çalıştığı söylenebilir. Bununla birlikte Türkiye'nin PESCO projesine başvurusunun temeli esasen Mayıs 2019'da NATO'nun stratejik komutanlıklarından biri olan Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığının (SACEUR) devir teslim törenine Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) NATO tarafından davet edilmesine dayandırılmaktadır (Kısacık ve Erenel, 2019, s. 65). Zira dönemin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Hami Aksoy, "SACEUR devir teslim törenine NATO nezdinde statüsü bulunmayan

¹¹ Bugüne kadar Türkiye, kendi dış ve güvenlik politikasındaki çıkarlarını ilgilendiren birçok konuda istişare talebinde de bulunmuş; Avrupa ile ilişkilerini ortak savunma kapsamında ve diplomatik, yasal zeminde sürdürmek istediğini göstermiştir. Bu anlamda Eylül 2008'de Türkiye'nin Nice Uygulama Belgesi'ne dayanarak Gürcistan krizindeki istişarelere katılma ve 2005 yılında Irak'taki AB sivil misyonuna katkıda bulunma talebine yanıt gelmemesi, Türkiye'yi etkileyen operasyonlarda AB'nin yükümlülüklerini yerine getirmediği önemli örnekler olarak gösterilmiştir. Bu duruma üye ülkelerin farklı ulusal çıkarlarının yol açtığı çıkar maksimizasyonun yol açtığı da ayrıca tespit edilmiştir (Hanbay, 2013, ss. 83-84).

GKRY'nin davet edilmesi, iyi niyetle izahı olmayan büyük bir gaflettir" ifadelerini kullanarak bu daveti kınamıştır (KKTC Enformasyon Dairesi, 2019).

Son yıllarda GKRY'nin, Yunanistan ile işbirliği yaparak Doğu Akdeniz'de kendi münhasır ekonomik bölgelerinin varlığını kabul ettirebilmek için uluslararası şirketler aracılığı ile büyük güçlerin de içinde bulunduğu stratejik bir oyun tasarladığı öne sürülmektedir. Bu bağlamda Fransız TOTAL, İtalyan ENI, Amerikalı EXXON ve Qatar Petroleum gibi dev enerji şirketleri Doğu Akdeniz'de faaliyet gösteren şirketler olarak örnek gösterilmektedir (Bildik, 2022). Üstelik AB üyesi olan GKRY, AB'den askeri destek de talep etmiş ve PESCO kapsamında toplam dokuz projeye dahil edilmiştir. Bu dokuz projenin dördünde Yunanistan koordinatör üye olarak önderlik etmekte olup, diğer projeler ise Almanya, Fransa ve Hollanda koordinatörlüğünde yürütülen projelerdir. Türkiye'nin başvurmuş olduğu ortaklık etkinleştirici projelerden MM projesinde de GKRY, katılımcı üye ülke olarak yer almaktadır (PESCO, 2022). Dolayısıyla bu şekilde AB'nin uluslararası topluma GKRY üzerinden hem askeri güç gösterisinde bulunduğu hem de Türkiye'nin doğalgaz ve petrol arama faaliyetlerini sekteye uğratmaya çalıştığı öne sürülmektedir (Bildik, 2022).

Yunanistan koordinatörlüğünde yürütülen deniz kuvvetlerine yönelik bir proje olan "Deniz Gözetiminin Yükseltilmesi" (Upgrade of Maritime Surveillance – UMS) projesi, AB'nin Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan üzerinden Türkiye'nin faaliyetlerini sekteye uğratmaya yönelik girişimlere örnek olarak gösterilebilir. UMS projesinin amacı, mevcut alt yapının kullanılarak varlıkların konuşlandırılması ve gelecekte ilgili kabiliyetlerin geliştirilmesiyle AB'nin denizlerde durumsal farkındalığının artırılması şeklinde ifade edilmiştir. Böylece AB, uluslararası sularda -özellikle Doğu Akdeniz'de- kendi çıkarlarına aykırı bir durum tespit ettiğinde zamanında ve etkin müdahale etme olanağına sahip olabilecektir (PESCO, 2022).

Görüldüğü gibi GKRY, toplam dokuz PESCO projesine katılım sağlamışken Türkiye'nin PESCO'nun geleceği tartışmalarında dahi adının geçmemesi (Aydın Düzgüt, 2018, s. 6); adı geçse dahi katılım koşullarını sağlamasının güç olduğunun belirtilmesi (Blockmans & Crosson, 2021, s. 107), PESCO'nun GKRY'ni NATO'ya dahil etmenin bir yolu olarak görülmesine sebep olmaktadır (Yıldız, 2022; Güler, 2019). AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikalarında stratejik özerklik elde edebilmesinin bir yolu olarak teoride farklılaştırılmış entegrasyon modelinin bir çıktısı olan PESCO'ya Türkiye'nin katılımı AB-Türkiye ilişkilerinin derinleştirilmesi bakımından iyi bir örnek olabileceği varsayılsa da (Müftüler-Baç, 2017, s. 429) bugüne kadar yaşanan gelişmeler, bunun pek de mümkün olmayacağını göstermiştir.

AB'nin savunma kapasitesini arttırarak stratejik özerklik hedefine ulaşması amacıyla izleyeceği yolu gösteren Stratejik Pusula Belgesi açıklandığında da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, belgeyi özellikle Doğu Akdeniz bölümü bakımından şiddetle eleştiren bir açıklama yayınlamıştır. Zira söz konusu belgede Doğu Akdeniz'deki gerginlikten bahsederken Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin haklarının ihlal edildiğinden değil, karşılıklı iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesinin gerekli olduğundan söz edilmiştir. Üstelik Türkiye ile karşılıklı fayda sağlayan bir ortaklık geliştirmenin Türkiye'nin işbirliği yolunda ilerlemesi, sürekli artan gerilimi azaltması ve AB üyeleriyle eşit taahhütleri yerine getirmesi gibi şartlara bağlanmıştır (Strategic Compass, 2022, s. 9;42). Türk resmi makamlarının açıklamalarına göre AB, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin denizlerdeki haklarını yok sayarak maksimalist deniz yetki alanı iddiaları bulunan iki AB üyesinin diktesiyle hareket etmiştir. Bu nedenle Pusula Belgesi Türkiye tarafından “uluslararası hukuka, teamüle ve hatta AB'nin kendi müktesebatına aykırı ve gerçeklikten kopuk” olarak nitelendirilmiştir. Buna göre Türk makamları pusulayı stratejik olmaktan uzak, AB'yi Doğu Akdeniz'de çözümlerin değil; sorunların aktörü haline getiren bir araç olarak değerlendirmiştir. Üstelik “belgenin gerçekleri ve doğruları bu şekilde ıskalemiş olması ve tam üyelik adayı olan bir NATO Müttfikini bu denli sığ bir bakışla ele alması AB için bir vizyonsuzluk ve talihsizlik” olarak görülmüştür (T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2022).

Türkiye'nin PESCO Başvurusuna AB'nin Tepkisi

Türkiye'nin PESCO proje başvurusu, Avusturya, GKRY ve Yunanistan'ın vetosu nedeniyle henüz kabul edilmemiştir. Daha önce de belirtildiği gibi AB üyesi olmayan üçüncü tarafların PESCO projesine katılabilmeleri için PESCO üyesi olan 25 katılımcı üye devletin oybirliği ile bunu kabul etmeleri gerekmektedir. Ayrıca AB'nin kurucu değerlerine ODGP ile ilgili çıkarlarına ve iyi komşuluk ilişkilerine dair kurallara aykırı hareket etmemek; Birlik üyelerinin çıkarlarına ters düşmemek gibi ek koşullar bulunduğu da detaylı olarak açıklanmıştır. Yukarıda sözü edildiği gibi Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'ye yönelik saldırgan ve haksız talepleri, Birlik çıkarları ile bağdaştırıldığından Türkiye'nin bu katılım koşullarını sağlaması mümkün görülmemektedir.

Avusturya eski Şansölyesi Sebastian Kurz da Türkiye'nin katılım şartlarını sağlamadığı belirtmiş; ayrıca “insanlar kaçmak zorundaydı, herkesin Avusturya, Almanya ya da İsveç'e gelmesinden, Türkiye gibi komşu ülkeleri ya da Afganistan'ın güvenli bölgelerini daha doğru yer olarak görüyorum” şeklinde beyanat vererek Türkiye'yi AB'nin dışında gördüğünü açıkça ortaya koymuştur (Hürriyet, 2021). Avusturya Savunma Bakanı Tanner ise “şu anda Türkiye ile AB arasında önemli savunma ve güvenlik konularında bir diyalog olmadığını

vurgulamış, bu nedenle Türkiye'nin yakın gelecekte AB savunma politikasına katılacağına" inanmadığını bildirmiştir (Noyan, 2021).

2021 İlerleme raporunda Türkiye'nin iddialı dış politikası ile özellikle Suriye, Irak ve Kafkaslar'da AB'nin ODGP kapsamındaki önceliklerine ters düştüğü, Birliğin OGSP çıkarları ile uyum düzeyinin ise yalnızca %14 düzeyinde olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine, yayılmacı haksız taleplerine karşılık Türkiye'nin uyguladığı politikalar da eleştirilmiş, Türkiye'nin Yunanistan ve GKRY ile iyi komşuluk ilişkileri geliştirme ve uluslararası hukuk kurallarına uygun davranması gerektiği rapor edilmiştir. Türkiye'nin AB-NATO ilişkilerinin derinleşmesine yapacağı katkıyı vurgulayarak PESCO projesine başvurusu, AB tarafından "dar yorum" olarak nitelendirilmiş ve bu bağlamda Türkiye'yi bilgi alışverişini sınırlandıran, tüm üye devletlerin müşterek faaliyetlere katılmasına engel olan bir aktör olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma füzesi satın alması sonucunda Amerikan yaptırımlarına maruz kalmasına rağmen askeri yatırımlarından vazgeçmediği vurgulanmıştır (2021 Türkiye Raporu, ss. 118-120).

Son olarak, Komisyon, 2021 Türkiye Raporu'nda demokratik hukuk devleti, insan hakları ve temel haklar hakkında da olumsuz ifadeler kullanmış, raporda sayılan olumsuzlukları AB normlarına ve değerlerine aykırı bulduğunu belirtmiştir (2021 Türkiye Raporu, ss. 10-21).

SONUÇ

AB, özellikle ortak güvenlik ve savunma alanında 2016 Güvenlik Stratejisi'ni ortaya koyduğundan beri, önemli birtakım somut adımlar atarak bu alanda ilerlemek istediğini birçok kez deklare etmiştir. 2020 yılında Güvenlik Birliği Stratejisi adı altında yeni tehdit unsurlarıyla genişletilen bu yol haritaları önemli birer adım olarak değerlendirilse de bu belgelerde yer alan hedeflere ulaşılabilmesi için üye devletlerin ortak çıkarlar etrafında birleşmesinin en önemli koşul olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla mevcut karar alma mekanizmaları ile AB çapında bir stratejik özerkliğin sağlanmasının güç olduğu; üye devletlerin çıkar birliği yapamasa bile bunu taahhüt etmelerinin önemli bir gereksinim olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü ulusal güvenlikle doğrudan ilgili olan ortak güvenlik ve savunma alanında bir adım atılabilmesi için güçlü bir siyasi irade beyanının var olması ve bu irade beyanının sürekli tekrarlanması olmazsa olmaz bir koşuldur.

Strateji belgelerinde ve Stratejik Pusula belgesinde AB, NATO'yu ve NATO müttefiklerini ortak olarak tanımlamış, özellikle Stratejik Pusula belgesinde bu ortaklığın derinleştirilmesine ve bunun için izlenecek yol haritasının üye devletlerin ortak kararları ile belirlenmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte özellikle Rusya'nın silah teknolojisindeki gelişmeler sonucunda

NATO'nun Avrupa'daki üslerini ve varlıklarını tehdit eder duruma gelmesi AB'ye üye ülkelerin ortak irade ile oluşturabilecekleri kara kuvvetlerini güçlendirmelerini zorunlu kılmıştır. PESCO projeleri de bu zorunluluğun olağan bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikasında Avrupalı-Atlantikçi ikilemi aşmak için geliştirilen bir çıkış yolu olarak da nitelendirilen PESCO işbirliği modeli, farklılaştırılmış bütünleşme kavramı ile açıklanmaktadır. 1950'li yıllarda AST ile başlayan yüksek düzeyde merkezileşmiş bir Avrupa ordusu kurma girişimleri günümüze kadar birbirinden farklı olan Avrupalı ve Atlantikçi bütünleşme modelini savunan üye ülkelerin ortak çıkarlar etrafında birleşememesi nedeniyle kurulamamıştır. Zaman zaman yapısal koşulların etkisi ile ciddi kurumsal ve yasal düzenlemeler yapılmış olsa da etkin, kalıcı ve stratejik özerkliğe sahip bir Avrupa savunma kapasitesi halen mevcut değildir. PESCO'nun farklılaştırılmış bütünleşme modeli ile üye ülkelerin savunma sanayiinde kendi mali kaynakları ile birtakım projelere katılarak ilerleme kaydetmesi beklense de bu kapasitenin Avrupa ordusu şeklinde kullanılabilmesi yine AB üye ülkelerinin bunu oybirliği ile kabul etmesine bağlıdır. Dolayısıyla en başta da belirtildiği gibi ulusal egemenlik ve çıkarlar önceliğini korumaya devam edeceğinden bu kapasitenin AB'nin kullanımına sunulması, izleyen yıllarda yine tartışma konusu olacaktır. Kaldı ki 14 Kasım 2022 tarihli AB Konseyi kararı ile MM projesine Birleşik Krallık'ın davet edilmesi, AB'nin güvenlik ve savunma alanında Atlantikçi bir bütünleşme modelini savunan ve NATO'nun baskın olduğu yaklaşımların etkisiyle ilerlemeye kararlı olduğunu gösteren önemli ve güncel bir gelişme olarak karşımıza çıkmıştır.

Üçüncü tarafların PESCO projelerine katılımları 2020 yılında zorlu ve uzun süren müzakereler sonucunda düzenlenmiş, bu da Türkiye gibi ülkelerin projelere dahil olmasını istemeyen Yunanistan ve GKRY gibi üye devletlerin engellemelerine bağlanmıştır. Üstelik 2020 yılında getirilen düzenlemelere göre, üçüncü taraf devlet bir PESCO projesine kabul edilmiş olsa bile, bir ve birkaç devletin koşulları artık sağlamadığı yönünde görüş bildirmesi üzerine Konsey tarafından bu üyelik askıya alınabilmektedir.

PESCO'nun ortaklık etkinleştirici projeleri arasında sayılan MM Projesinin başarısı, Hollanda Ulusal Planı'ndan da anlaşıldığı üzere, projeye dahil olan tüm üyelerle ve Hollanda içindeki sivil-asker ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla aktif işbirliği yapılmasına bağlıdır. Ancak Türkiye'nin PESCO başvurusunun özellikle Yunanistan ve GKRY tarafından engellenmesi, Doğu Akdeniz'de NATO müttefiki olan Türkiye ile AB-NATO ilişkilerinin askeri hareketlilik bağlamında derinleştirilmesine engel olmaktadır. Stratejik Pusula Belgesi ile hem NATO ile daha derin ortaklık kurma hedefini ortaya koyan hem de Türkiye'nin ulusal

güvenliğini tehdit eden alanlarda Yunanistan ve GKRY'ni destekleyen AB, kendi üyeleri arasında ortak bir paydada bütünleşemediği gibi, NATO müttefiklerini de karşı karşıya getirmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de en sorunlu olduğu dönemde dahi, AB-NATO ortaklığından yana olduğunu göstermek için bu projeye başvurmuş; ancak NATO'nun 2030 vizyonu ile de bağdaşmayan bir şekilde bu başvuru veto edilmiştir.

Türkiye'nin PESCO projelerine başvurusu veto edilirken GKRY'nin PESCO kapsamında dokuz projeye kabul edilmiş olması, AB'nin Türkiye'ye çifte standartlı yaklaşımının bir örneğini daha oluşturmuştur. Üstelik Türk kamuoyunda AB'nin PESCO aracılığı ile GKRY'ni NATO'ya dahil edebilmesinin önünü açtığı yönünde soru işaretleri de oluşturmuştur.

PESCO süreci, realist perspektiften yeni hükümetlerarasıcı yaklaşımla farklılaştırılmış işbirliği modeli olarak açıklanan ve giderek Atlantikçi yaklaşımın izdüşümü haline gelen PESCO sürecinde Türkiye, AB üyesi bir devlet olmasa da NATO üyesi bir müttefik olarak bu modelde AB'nin savunduğu çok taraflılık politikasına ve NATO ile stratejik ortaklık vizyonuna uygun olarak dikkate alınması gereken önemli bir ülkedir. Dolayısıyla AB, savunma kapasitesinin yetersizliği ve stratejik özerkliğinin olmayışına bağlı kısır döngüden çıkmak istiyorsa, NATO müttefiklerine tutarlı bir yaklaşımla destek olmalıdır. Aksi takdirde Avrupacı-Atlantikçi bütünleşme modellerindeki farklı politik yaklaşımlar, gönüllü üye devletlerin girişimleri ile oluşturulacak olan askeri kapasitenin Stratejik Pusula belgesinde öngörüldüğü gibi ortak hedefler doğrultusunda kullanılabilir olmasını engellemeye devam edecektir. Bu da aslında farklılaştırılmış işbirliği modelinin, AB'nin bütünleşmesine yönelik eski tartışmaların yeni koşullara uyarlanmasından başka bir şey olmadığı sonucunu doğuracaktır. Bu bağlamda AB'nin Türkiye'nin Avrupa güvenlik ve savunma politikasındaki rolüne yaklaşımının da tutarlı ve sürdürülebilir olması, AB'nin stratejik özerkliğe sahip ve çok taraflı bir küresel güvenlik aktörü olması bakımından önemli bir koşul olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

AB Komisyonu. (19.10.2021). *2021 Türkiye Raporu*, https://ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2021_turkiye_raporu_tr.pdf, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

Alcaro R. & Tocci N. (2020). The European Union in a COVID World, *Istituto Affari Internazionali (IAI)*, 20 (34), 1-14.

Aydın Düzyigit, S. (January 2018). *PESCO and Third Countries: Breaking The Deadlock in European Security*, FEUTURE Voices, Sayı:3, <https://feuture.uni->

koeln.de/sites/feuture/pdf/FEUTURE_Voice_No_3_S._Aydin-Duezgit.pdf, (Aydın Düzgit, 2018). (Erişim Tarihi:14.12.2022).

Baç, M.M. (2007). The European Union and 2nd Pillar Integration: The Common Foreign and Security Policy, Yannis A. Stivachtis (Ed.), *The State of European Integration*, içinde (ss.3-18). Ashgate, Great Britain.

Balzan, S. (2020, 20 May). *Malta gives ultimatum to EU with threat to veto Irini force commander choice*, https://www.maltatoday.com.mt/news/national/102460/malta_gives_ultimatum_to_eu_with_threat_to_veto_irini_commanderinchief_choice#.YxCtWnZByUl, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

Bessems, R. (2021). *Moving outside the Box: Military Mobility as the Key to Enabling European Security & Defense*, Atlantisch Perspectief- Special Edition: NATO Enablement:Moving forward, 45 (4), 28-32.

Bickerton, C. J.,Hodson D. & Puetter, U. (2015). The New Intergovernmentalism: European Integration in thePost-Maastricht Er., *Journal of Common Market Studies*, 53 (4), 703-722.

Bildik, M. (08.02.2022). *Turkish Israeli Rapprochement On The Eastern Mediterranean Geostrategy and Possible Reflections On Military Project Of PESCO Framework*, Foreign Policy Institute, <https://foreignpolicy.org/tr/turkish-israeli-rapprochement-on-the-eastern-mediterranean-geostrategy-and-possible-reflections-on-military-project-of-pesco-framework/>, (Erişim Tarihi:14.12.2022). (Bildik, 2022).

Blockmans S. & Crosson D.M. (2021). PESCO: A force for positive integration in EU defence, *European Foreign Affairs Review*, (26), Special Issue, 87-110.

Bonds, T.M., Mazarr, M.J., Dobbins J., Lostumbo, M.J. Johnson,M. Shlapak,D.A. Martini,J. Boston, S., Garafola C.L., Gordon IV, J., Efron, S., Steinberg, P.S., Crane, Y.K. & Norton, D.M., (2019). *America's Strategy-Resource Mismatch Addressing the Gaps Between U.S. National Strategy and Military Capacity*, RAND Corporation, Santa Monica.

Bull, H. (1982). *Civilian Power Europe: A Contradiction in Terms?*, *Journal of Common Market Studies*, 12 (2), 149-164.

Buzan, B. (1991). *People, States and Fear-The National Security Problem in International Relations in the post-cold world era*, Second Edition, ECPR Press, UK.

Calleo, D. (2001). *Rethinking Europe's Future*, NJ: Princeton University Press, Princeton.

Council Decision (CFSP) 2018/909, establishing a common set of governance rules for PESCO projects, 25 June 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D0909&rid=4>, (Erişim Tarihi: 26.08.2022). (Council Decision 2018/909).

Council Decision (CFSP) 2022/2244, of 14 November 2022 on the participation of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in the PESCO project Military Mobility, <https://www.pesco.europa.eu/wp-content/uploads/2022/11/Council-Decision-Participation-of-the-UK-of-GB-and-NI-in-the-PESCO-project-Military-Mobility.pdf>. (Council Decision, 2022/2244).

Council Decision 2017/2315 of 11 December 2017 establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating Member States, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D2315&from=EN>, (Erişim Tarihi: 04.04.2022). (Council Decision, 2017/2315).

Council of the EU (2018). Council Decision of 6 March 2018 establishing the list of projects to be developed under PESCO, Brüksel. 6 Mart 2018. https://www.consilium.europa.eu/media/33065/st06393-en18-council-decision-pesco_press.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2019).

Council of the EU, *A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade*, 21 March 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>, (Erişim Tarihi: 01.06.2022). (Council of the EU, 21 March 2022).

Council of the European Union, (2009). *European Security Strategy - A Secure Europe in A Better World*, 2009, 7-26, <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.06.2022). (ESS, 2008).

Council of the European Union, (2017), *Council conclusions on the Implementation of the Joint Declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization*, 4802/17, 5 December 2017, <https://www.consilium.europa.eu/media/31947/st14802en17.pdf>. (Erişim Tarihi: 13.06.2022).

Council Of The European Union, *A Secure Europe In A Better World European Security Strategy*, Brussels, 8 December 2003,

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf>,
(Erişim Tarihi: 10.06.2022). (ESS, 2003)

Council of the European Union, *Council Decision establishing the general conditions under which third States could exceptionally be invited to participate in individual PESCO projects*, 27 October 2020, Brussels, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15529-2018-INIT/en/pdf>,
(Erişim Tarihi: 31.08.2022). (Council Decision, 2020).

Council of the European Union, *Press release, EU defence cooperation: Council sets conditions for third-state participation in PESCO projects*, 05 November 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/05/eu-defence-cooperation-council-sets-conditions-for-third-state-participation-in-pesco-projects/>, (Erişim Tarihi: 26.08.2022).

Council of the European Union. (21 March 2021). *A Strategic Compass for Security and Defence For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>,
(Erişim Tarihi: 22.09.2022). (Strategic Compass, 2022).

Council Of The European Union, (26 November 2002). Presidency Conclusions - Brussels, 24 and 25 October 2002, <https://www.consilium.europa.eu/media/20917/72968.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.11.2022).

Deutsche Welle. (17.05.2021). *Hollanda: Türkiye PESCO için başvurdu*, <https://www.dw.com/tr/hollanda-t%C3%BCrkiye-pesco-i%C3%A7in-ba%C5%9Fvurdu/a-57562638>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

Duchene, F. (1972). *Europe's Role in World Peace*, Richard Mayne (Ed.), *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead*, içinde (ss.32-47). London-Fontana, 1972.

EEAS, (14.06.2019). *The European Union's Global Strategy : Three years on, moving forward A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*, https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/uploads/eu_global_strategy_2019.pdf,
(Erişim Tarihi: 26.11.2021). (Three Years On...2019)

EEAS. (2022). *PESCO Factsheet 2021*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/pesco_factsheet_2021-12.pdf,
(Erişim Tarihi: 26.08.2022). (PESCO Factsheet 2021).

EEAS. (24.03.2022). *A Strategic Compass for Security and Defence*, 24.03.2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-0_en, (Erişim Tarihi: 01.06.2022).(Strategic Compass, 2022).

EEAS. (June 2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf, (Erişim Tarihi: 01.09.2022). (Global Strategy, 2016).

EEAS. (November 2017). *Joint Communication on improving military mobility in the EU*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_improving_military_mobility_in_the_european_union.pdf, (Erişim Tarihi: 16.09.2022).

Ekim, S. (2018). *Europe in an Uncertain World: Values vs. Security Interests*. Global Turkey in Europe, Documenti IAI 18.

EurLex, *Consolidated version of the Treaty on European Union - PROTOCOLS - Protocol (No 10) on permanent structured cooperation established by Article 42 of the Treaty on European Union*, Official Journal 115, 09/05/2008 S. 0275 – 0277, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008M%2FPRO%2F10>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).(TEU, Protocol No:10).

EurLex, *Consolidated version of the Treaty on European Union*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016M%2FTXT&qid=1661433061270>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022). (TEU, 2020).

Eur-Lex, *Council Decision (CFSP) 2019/1909 of 12 November 2019 amending and updating Decision (CFSP) 2018/340 establishing the list of projects to be developed under PESCO*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:32019D1909>, (Erişim Tarihi: 13.04.2022). (Council Decision, 2019/1909).

Eur-Lex, *Council Decision (CFSP) 2021/2008 of 16 November 2021 amending and updating Decision (CFSP) 2018/340 establishing the list of projects to be developed under PESCO*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021D2008>, (Erişim Tarihi:14.12.2022). (Council Decision, 2021/2008).

European Defence Agency, (June 2018). *EDA and Bulgarian EU Presidency highlight importance of military mobility*, <https://eda.europa.eu/news->

[and-events/news/2018/06/07/eda-and-bulgarian-eu-presidency-highlight-importance-of-military-mobility](https://www.eda.europa.eu/and-events/news/2018/06/07/eda-and-bulgarian-eu-presidency-highlight-importance-of-military-mobility), (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

European Defence Agency, *Military Mobility*, <https://eda.europa.eu/what-we-do/all-activities/activities-search/military-mobility>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

Fiott, D. (2021). European Sovereignty: Strategy and interdependence, *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*, Chaillot Paper/169, ss.31-42.

Fleischer, B. (2015). *A European Army? The European Defense Community and the Politics of Transnational Influence in Post-War Europe, 1950-1954*, (A thesis submitted for the degree of Doctor), Bremen International Graduate School of Social Sciences, Bremen.

Gavin, V. (2010). Were the Interests Really Parallel? The United States, Western Europe and the Early Years of the European Integration Project, *Journal of Transatlantic Studies*, 8 (1), 32-43.

Güler, G. (11.05.2019). *Nato Krizi, PESCO ve Doğu Akdeniz*, Önce Vatan Gazetesi, <https://www.oncevatan.com.tr/nato-krizi-pesco-ve-dogu-akdeniz-makale.44940.html>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

Hanbay, Ş. (2013). *Involvement of Non-EU European NATO Members in Common Security and Defense Policy: The Turkish Case*, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 368, Ankara.

Hoffmann, S. (1965). The European Process at Atlantic Cross Purposes. *Journal of Common Market Studies*, 3 (2), 85-101.

House of Commons Defence Committee. (2018). *Indispensable Allies: US, NATO, and UK Defence Relations*, Eighth Report of Session 2017–19, <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmdfence/387/387.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

Hürriyet. (28.07.2021). *Kurz hükümetinden Türkiye'ye yeni engel*, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/kurz-hukümetinden-turkiyeye-yeni-engel-41861056>, (Erişim Tarihi: 21.09.2021).

Jörg, V.L. & Ulrich, B. (2017). Something New in the West, *Zeit Online*, 25 Oktober 2017, <https://www.zeit.de/politik/2017-10/foreign-policy-germany-atlanticism-relationships-values>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

Kagan, R. (2003). *Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. Alfred A. Knopf, New York.

Keohane, R.O. & Nye, J.S. (2011). *Power and Interdependence*. Fourth Edition, Pearson, London.

Kısacık S. & Erenel F. (2019). Doğu Akdeniz güvenlik algılamaları bağlamında, Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması (PESCO) ve enerji güvenliği meselelerinin Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerine olası yansımalarını anlamak. *Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 51-76.

KKTC Enformasyon Dairesi. (06 Mayıs 2019). *Türkiye, NATO törenine GKRY'nin davet edilmesini kınadı*, <https://pio.mfa.gov.ct.tr/turkiye-nato-torene-gkrynin-davet-edilmesini-kinadi/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

Lazarou, E. & Laıci, T. (2020). PESCO: Ahead of the strategic review, *European Parliamentary Research Service*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652051/EPRS_BRI\(2020\)652051_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652051/EPRS_BRI(2020)652051_EN.pdf), (Erişim Tarihi: 26.08.2022).

Marafona, M. (2021). European Reactions to AUKUS and Implications for EU Strategic Autonomy, *Istituto Affari Internazionali*, Joint Brief, No:5.

Maull, H. (2005). Europe and The New Balance. *International Affairs*, 81 (4), 775-799.

Mearsheimer, J. J. (1994-1995). The False Promise of International Institutions, *International Security*, 19(3), 5-49.

Meijer H. & Brooks S.G. (2021). Illusions of Autonomy: Why Europe Cannot Provide for Its Security If the United States Pulls Back, *International Security*, 45 (4),7-43.

Milli Savunma Bakanlığı. (14.06.2022). *Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, NATO Parlamenter Asamblesi (NATO PA) Siyasi Komisyon ile Akdeniz ve Orta Doğu Özel Grubu Ortak Toplantısı'nda Konuştu*, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1462022-75062>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

Molenaar, A. (2021). Unlocking European Defence In Search of the Long Overdue Paradigm Shift, *Istituto Affari Internazionali (IAI)*, 21 (1), 01-26.

Moravcsik, A. (1991). Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community". *International Organization*, 45 (1), 19-56.

Müftüler-Baç, M. (2017). Turkey's future with the European Union: an alternative model of differentiated integration, *Turkish Studies*, 18 (3), 416-438.

NATO. (06 December 2016). *Statement on the implementation of the Joint Declaration signed by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_138829.htm, (Erişim Tarihi: 13.06.2022).

NATO. (08 June 2018). *Third progress report on the implementation of the common set of proposals endorsed by EU and NATO Councils on 6 December 2016 and 5 December 2017*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_06/20180608_180608-3rd-Joint-progress-report-EU-NATO-eng.pdf, (Erişim Tarihi: 15.06.2022).

NATO. (8 July 2016). *Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm, (Erişim Tarihi: 13.06.2022).

Netherlands Ministry of Defence, *National Plan Military Mobility- The Netherlands as a transit nation*, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-965640.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.09.2022).

Nicol, W. & Trevor S.C.(1994). *Understanding The New European Community*, Guilford and King's Lynn, Biddles Press, England.

Noyan O. (27.07.2021), Austria opposes Turkey's bid to join EU military Project, *Euractive*, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/austria-opposes-turkeys-bid-to-join-eu-military-project/, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

NSPA. (23 March 2021). *Danish Army Acquires New Missile System Through The Nato Support and Procurement Agency*, <https://www.nspa.nato.int/news/2021/danish-spike-lr-2>, (Erişim Tarihi: 24.01.2022).

Nye, J.S. (2004). *Soft Power- The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York.

Oswald, F. (2006). *Europe and the United States: The Emerging Security Partnership*, Westport, Praeger.

PESCO. (01 Eylül 2022). *About PESCO, Projects*. <https://www.pesco.europa.eu/#about>. (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

Rynning, S. (2011). Realism and the common security and defence policy. *Journal of Common Market Studies*, 49 (1), 23-42.

Scazzieri, L. (25 March 2022). Does the Strategic Compass herald a stronger EU in security and defence?. *CER Insight*, <https://www.cer.eu/insights/does-strategic-compass-herald-stronger-eu-security-and-defence>, (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

Schimmelfennig, F. (2018). Brexit: Differentiated disintegration in the European Union, *Journal of European Public Policy*, 25(8), 1154–1173.

Schimmelfennig, F. & Sedelmeier, U. (2002). Theorizing EU enlargement: Research, focus, hypotheses, and the state of research, *Journal of European Public Policy*, 9 (4), 500-528.

Smith, K.E. (2003). The European Union: A Distinctive Actor in International Relations, *The Brown Journal of World Affairs*, 9 (2), 103-113.

Şahin, Y. (2021). “Küresel Britanya” ve AB Savunma Girişimleri: Brexit Sonrası Birleşik Krallık-AB Savunma İşbirliği, İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, No: 251, Aralık 2021, https://www.ikv.org.tr/images/files/Degerlendirme_Brexit_sonrasi_BK_AB_savunma_isbirli%C4%9Fi.pdf, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi. (22 Mart 2022). Açıklamalar Güncel Açıklamalar Sayı: 98, AB Tarafından Onaylanan “Stratejik Pusula” Başlıklı Belge Hk., https://www.mfa.gov.tr/no_-98_-ab-tarafindan-onaylanan-stratejik-pusula-baslikli-belge-hk.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

Tardy, T.(2021). For a New NATO-EU Bargain, *EGMONT Royal Institute for International Relations*, Sayı:138, 1-5.

The Military Balance. (2021). *Chapter Four: Europe*, , 121 (1), 66-163.

The Netherlands at International Organisations, (14.12.2021). *Official welcome for the US, Canada and Norway in EU Military Mobility Project*, <https://www.permanentrepresentations.nl/latest/news/2021/12/14/official-welcome-for-the-us-canada-and-norway-in-eu-military-mobility-project>, (19.09.2022).

Tocci, N. (2017). Framing the EU Global Strategy: A Stronger Europe in a Fragile World, Hampshire and New York.

Turhan, E. (2019). Avrupa Birliği'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın savunma boyutunun gelişiminde PESCO'nun rolü: Fırsatlar ve zorluklar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 20 (2) , 347-374.

Ülger, İ.K. (2002). *Avrupa Birliği'nde siyasal bütünleşme- ortak dış ve güvenlik politikasının oluşumu-*, Ankara.

Yıldız, M. (16.06.2022). *Akar'ın NATO-AB'den İsteddiği "İlk Küçük Adım" Ne?*, <https://muyesseryildiz.com/2022/06/16/akarin-nato-abden-istedigi-ilk-kucuk-adim-ne/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

Yazar Katkı Oranı Ve Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarın araştırmaya katkı oranı %100'dür. Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.